

Selvitys vähemmistövaltuutetulle

VENÄJÄNKIELISENÄ SUOMESSA 2008

Jekaterina Tantt
Helsinki 2008

VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU

ISBN: 978-952-491-409-3

Edita
Helsinki 2009

SISÄLTÖ

ESIPUHE.....	5
<i>Selvityksen tarkoitus</i>	5
<i>Johdopäätöksiä</i>	5
<i>Lopuksi.....</i>	7
2 VENÄJÄNKIELISET ASUKKAAT SUOMESSA.....	8
<i>Selvitystyön menetelmästä</i>	8
<i>Nykytilanne</i>	8
3 OIKEUS OMAAN KIELEEN	13
<i>Kaksikielisyys.....</i>	13
<i>Venäjän kielen nykytilanne.....</i>	14
<i>Kotoutuminen ja suomen kielen opetuksen saatavuus</i>	15
<i>Omakieliset palvelut ja materiaalit.....</i>	17
<i>Yhdenvertaisuussuunnitelmasta</i>	17
<i>Syrjintä kielen perusteella</i>	18
<i>Kielenkäyttö eri tilanteissa: kielen valinta ja käytön tiiviys.....</i>	18
4 SELVITYS VENÄJÄNKIELISTEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISESTA PÄIVÄKODISSA.....	20
<i>Lain nojalla.....</i>	20
<i>Onko Suomessa tarvetta kaksikielisille päiväkodeille?.....</i>	20
<i>Onko Suomessa riittävän paljon kaksikielisiä päiväkoteja?</i>	20
<i>Mitä kannattaa ottaa huomioon ja mitä parantaa?</i>	21
5 VENÄJÄNKIELINEN NUORISO SUOMESSA.....	22
<i>Mitä venäläisyys merkitsee nuorille?</i>	22
<i>Mahdollisuudet kehittää ja säilyttää venäjän kieltä omassa ympäristössä?.....</i>	23
<i>Mitä venäjänkieliset nuoret kaipaavat?</i>	23
6 VENÄJÄNKIELINEN OPETUS KOULUISSA JA JATKO-OPINNOISSA.....	24
<i>Tilanne kouluissa</i>	24
<i>Haastatteluissa tuli esiin seuraavia venäjän kielen käyttöä vaikeuttavia seikkoja</i>	24
<i>Venäjänkielinen opetus ammattiopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa</i>	26
7 AMMATILLISESTA PÄTEVYYDESTÄ	27
<i>Nykytilanne</i>	27
8 VENÄJÄNKIELISET TYÖELÄMÄSSÄ	29
<i>Tarvitaanko venäjän kieltä työelämässä?</i>	31
<i>Syrjintä työhönotossa</i>	34
<i>Ylikoulutettu.....</i>	35
<i>Mitä laki sanoo?.....</i>	35
<i>Ongelma on osattava tunnistaa.....</i>	36
9 TERVEYS- JA SOSIAALIPALVELUT OMALLA KIELELLÄ.....	37
<i>Onko kielen tuen tarvetta?.....</i>	37
<i>Miten voidaan parantaa tilannetta?.....</i>	37
10 VENÄJÄNKIELISET VAMMAISET.....	38

11 VENÄJÄNKIELISET VANHUKSET.....	40
<i>Nykytilanne</i>	40
<i>Palvelut omalla kielellä.....</i>	41
<i>Mikä kaipaa parannusta?.....</i>	42
<i>Viranomaiset ja venäläistaustaiset iäkkäät.....</i>	42
12 NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA.....	44
<i>Yleistä</i>	44
<i>Nykytilanne</i>	44
<i>Seksuaalinen itsemääräämisoikeus</i>	45
<i>Kulttuurisen taustan vaikutus</i>	45
<i>Väkivalta ilmenee parisuhteessa monin eri tavoin.....</i>	45
<i>Oleskelulupa ja parisuhdeväkivalta</i>	46
<i>Muut ongelmakohdat.....</i>	46
<i>Mitä pitää parantaa?.....</i>	47
13 OSALLISTUMISOIKEUS	48
<i>Nykytilanne</i>	48
14 VENÄJÄNKIELISET JÄRJESTÖT.....	50
<i>Esiin tuotuja ongelma-kohtia.....</i>	51
<i>FARO ry:n esittämät nykypäivän ongelmat ja niiden mahdolliset selvitykset</i>	51
15 VENÄJÄNKIELINEN MEDIA.....	52
<i>Rasistiset ilmaisut mediassa</i>	52
16 ASENNEILMAPIIRI.....	54
<i>Syrjintä- ja leimauskokemukset.....</i>	54
<i>Suomen venäjänkielisten yhdistysten liiton ja suomen virallisten tahojen vuorovaikutuskokemus.....</i>	54
19 LÄHTEET	56
<i>Julkaisut.....</i>	56
<i>Kirjat.....</i>	57
<i>Lainsäädäntö.....</i>	57
20 LIITTEET	58

Esipuhe

Selvityksen tarkoitus

Venäjänkieliset ovat Suomen suurin ja nopeimmin kasvava maahanmuuttajaryhmä. Myös vuonna 2008 venäläiset olivat selvästi suurin oleskelulupaa hakenut kansallisuus. Venäjänkielisiä on jo noin 50 000, ja on selvä että näin merkittävän kielellisen vähemmistön tilannetta on perusteltua tarkastella erikseenkin. On aiheellista tarkastella heidän osallistumistaan suomalaisen yhteiskuntaan, heidän kokemuksiin suomalaisesta koulumaailmasta ja työelämästä sekä mm. mediasta. Vähemmistövaltuutetun toiminnassa saadun palautteen perusteella voi myös todeta, että venäjänkielisiin kohdistuu erityisiä ennakkoluuloja ja asenteita. Venäjän kielen merkitys mahdollisuuksien avaajana ymmärretään varsin laajasti, mutta maahan muuttaneiden kielen ja kulttuurin tuntemusta ei välttämättä ole toistaiseksi täysin hyödynnetty.

Edellä mainituista syistä vähemmistövaltuutettu käynnisti selvityksen ”Venäjänkielisenä Suomessa 2008”. Selvityksen käynnistämistä suunniteltiin yhdessä Suomen venäjänkielisten yhdistysten liitto FARO ry:n ja sen toiminnanjohtaja Anna Leskisen kanssa.

Oheinen selvitys on Jekaterina Tantun vähemmistövaltuutetulle tekemä. Selvitystä varten haastateltiin varsin laajasti erilaisten venäjänkielisten ryhmien edustajia - nuoret, vanhukset, paikalliset yhdistykset jne. - sekä venäjänkielisten kanssa toimivien kuntien, muiden viranomaisten ja mm. AY-liikkeen ja median edustajia. Osa haastatteluista tehtiin venäjän kielellä. Selvitystä varten myös koottiin saatavilla olevia tilastoja venäjänkielisen väestön rakenteesta ja sijoittumisesta. Taustana käytettiin erityisesti Etnisten suhteiden neuvottelukunnan raporttia ”Suomen venäjänkielisen väestönsosan kysymyksiä 2002”, jonka seuranta on jäänyt varsin vähäiseksi.

Selvityksen tarkoituksena on luoda ajankohtainen katsaus Suomen venäjänkielisen väestön tilanteeseen ja niihin kysymyksiin, joita haastateltavat venäjänkieliset ovat itse halunneet nostaa esiin. Aihe on laaja, eikä suppeahkon selvityksen tarkoituksena ollut antaa vastauksia kaikkiin venäjänkielisiä koskeviin kysymyksiin. Pikemminkin tavoitteena oli antaa yleiskuvaa venäläisen kielellisen vähemmistön rakenteesta ja sijoittumisesta Suomessa, sekä antaa väestön edustajille ääni tuoda esiin näkemyksiään ja kokemuksiin. Tarkemmat selvitykset tästä ajankohtaisesta aiheesta ovat epäilemättä tarpeen.

Haluan lämpimästi kiittää selvityksen tehnyttä Jekaterina Tanttua, Faro ry:tä ja erityisesti Anna Leskistä sekä kaikkia selvitystä varten haastateltuja osallistumisesta hankkeeseen. Työtä on syytä jatkaa!

Johtopäätöksiä

Vähemmistövaltuutetun tarkoituksena on hyödyntää selvityksen esiin nostamia tietoja ja ongelmakohtia tulevassa työssään. Osittain selvitys tuo esiin kysymyksiä mm. koulutussektorin, palvelujärjestelmän toimivuuden ja työelämään sijoittumisen osalta, jotka ovat pitkälle samantyyppisiä muiden maahanmuuttajien kokemusten kanssa. Toisaalta selvityksestä käy ilmi myös haasteita, joita voi pitää erityisesti venäjänkielisiin liittyvinä mm. ryhmän koon, rakenteen tai asennekysymysten vuoksi.

Osallistumisoikeudet

Koska venäjänkieliset ovat ruotsinkielisten jälkeen suurin kielellinen vähemmistö maassamme, ja lisäksi varsin nopeasti kasvava ryhmä, on syytä tarkastella heidän asemaansa myös

osallistumisoikeuksien toteutumisen kannalta. Suomalaisen demokratian toimivuuden kannalta on olennaista, että se tarjoaa väylän tehokkaalle osallistumiselle myös uusille vähemmistöille.

Selvityksessä käy ilmi, että osallistumisoikeuksien toteutuminen koetaan puutteelliseksi. Esimerkiksi yhdistysten saama tuki on vähäistä ja pitkälle projektiluontoista. Näin ollen pitkäjänteisen toiminnan ja yhteiskunnallisen osallistumisen suunnittelu on hyvin vaikeaa. Sama koskee mediaa: venäjänkieliset pystyvät nykyteknologian keinoin seuraamaan myös Venäjän viestimiä omalla äidinkielellään. Tämä ei kuitenkaan mahdollista suomalaisen yhteiskunnan ja keskustelun hyvää seurantaa, eikä siten edistä kotoutumista. Suomalainen venäjänkielinen media on joutunut karsimaan toimintaansa rahoituksen puutteen vuoksi, esimerkkinä Spektr -lehti.

Vähemmistövaltuutettu suosittaa yhdistysten rahoituksen suuntaamista nykyistä enemmän erillisten projektien rahoituksesta kohti pitkäjänteisen toiminnan mahdollistavaa tukea. Suomalaisen venäjänkielisen median kehittämiseen tulee panostaa. Yleisradiolla on tässä erityinen rooli, ja esimerkiksi venäjänkielisen uutistarjonnan kehittäminen olisi ajankohtaista. Demokratian toimivuuden näkökulmasta voi painottaa - sen lisäksi että esimerkiksi lehdistötuen avulla mahdollistetaan eri poliittisten näkökantojen ilmitulo - myös vähemmistöjen julkaisujen tärkeyttä.

Venäjänkieliset ovat jo pitkään esittäneet selkeämmän vähemmistöaseman tunnustamista. ETNON edellä mainitussa raportissa esitettiin mm. erillisen neuvottelukunnan perustamista venäjänkielisiä varten, ja erityisesti Faro ry on pitänyt asiaa esillä raportin julkistamisen jälkeenkin. On selvää, että venäjänkieliset ovat jo tällä hetkellä kooltaan varsin merkittävä tosisiallinen kielellinen vähemmistö. Kieltä puhuvat maahanmuuttajat, mutta venäjä on myös jo pitkään Suomessa puhuttujen kielten joukossa. Selvityksen haastateltavat toivat esiin vuoropuhelun ja yhteistyön puutteita mm. suhteessaan viranomaisiin. Nämä seikat puoltaisivat venäjänkielisten aseman selkiyttämistä ja yhteistyökanavien parantamista. Tavoitteita voitaisiin edistää esimerkiksi juuri neuvottelukunnan puitteissa.

Toisaalta vähemmistövaltuutettu on tietoinen siitä, että ”erilliskohtelua” ml. erillisen neuvottelukunnan perustaminen on vastustettu, koska myös muilla maahanmuuttajaryhmillä olisi varmasti samantyyppisiä toiveita, ja koska vuoropuhelua varten on jo olemassa elimiä kuten Etnisten suhteiden neuvottelukunta ja Vähemmistöasiain neuvottelukunta. Tosiasia on, etteivät tehdyt esitykset ole kuluneina vuosina edenneet.

Tämän vuoksi Vähemmistövaltuutettu on ehdottanut käytännönläheistä, asteittaista lähestymistapaa venäjänkielisten vähemmistöasemaan liittyen. Sen sijaan että odotettaisiin erillistä vähemmistöaseman tunnustamista ja viranomaisaloitteista neuvottelukunnan perustamista, voitaisiin eri toimenpitein lähteä käytännössä nykyistä selkeämmin toteuttamaan perustuslain 17 §:n kirjausta siitä, että eri ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Ihmisoikeusnäkökulmalla on paljon annettavaa kun puhutaan kielellisistä, kulttuurisista ja osallistumisoikeuksista sekä syrjinnän ehkäisemisestä. Yhteistyöverkoston tai neuvottelukunnan perustamisen osalta aloite voisi tulla esimerkiksi FARO ry:ltä, joka venäjänkielisten yhdistysten kattojärjestönä voisi ainakin alkuun toimia verkoston koollekutsujana ja sijaintipaikkana.

Kielelliset oikeudet ja työelämä

On huomionarvoista, että selvitystä varten haastatellut nuoret ymmärsivät identiteettinsä monipuolisena. Eräs nuori haastateltu toteaa, että puhuessaan suomenkielisten kanssa hän kokee itsensä suomalaiseksi, ja keskustellessaan venäjänkielisten ystäviensä kanssa, hän mieltää itsensä venäjänkieliseksi. Kahden kielen ja kulttuurin omaksuminen voi selkeästi olla rikkaus yksilön tasolla - toki samalla kaksikielisyys voi myös monin tavoin hyödyttää yhteiskuntaa.

Suomella on kaksikielisenä maana runsaasti kokemusta mm. kielikylvyistä ja muusta kaksikielisyyden tukemisesta. Tätä kokemusta olisi mahdollista nykyistä enemmän hyödyntää myös esimerkiksi venäjänkielisten lasten varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena tulee olla, että lapset oppivat hyvin Suomea. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että lapsen oman äidinkielen tukeminen erityisesti varhaisvaiheessa on edellytys ajattelun ja muun kielitaidon hyvälle kehitykselle. Venäjänkielisen väestön koko antaa hyvät edellytykset kehittää molempien kielten tukemiseen tähtäävää varhaiskasvatusta.

Koulujen kielten opetuksessa nähtiin selvityksessä puutteita. Äidinkielen opetuksen määrä koettiin riittämättömäksi, taso vaihtelevaksi, eikä ryhmiä aina muodostunut. Asemaan vapaaehtoisena kielenä liittyi ongelmia (tuntien ajoitus, arvosanaa ei anneta). Toisaalta motivaatioon saattoi vaikuttaa se selvityksessä esiin tullut seikka, että venäjän kielen julkiseen käyttöön koulussa liittyy pelkoa epämiellyttävien tilanteiden synnystä. Esimerkiksi nimittely (ns. ryssittely) on yleistä, eikä siihen Vähemmistövaltuutetun toiminnasta saadun kokemuksen mukaan aina riittävästi puututa.

Myös aikuisten suomen kielen opetukseen nähtiin haastatteluissa liittyvän ongelmia. Jonotusajat ovat pitkiä ja kurssit voivat olla vaihtelevia. Lisäksi toivottiin erityisryhmien kuten vammaisten ja iäkkäiden huomioimista erikseen. Myös he haluavat oppia suomea, mutta tarvitsevat mukautusta opetukseen. Vähemmistövaltuutettu suosittaa suomen kielen opetuksen tarjonnan kokonaisvaltaista tarkastelua. Haastatellut kuitenkin kokivat usein, etteivät he ole pystyneet hyödyntämään kotimaassa hankittua koulutusta Suomessa. Ongelmia nähtiin niin tutkintojen rinnastamisjärjestelmän toiminnassa kuin työelämän asenteissakin. Oma lukunsa ovat työelämässä esiin tulleet syrjintätapaukset, joita myös venäjänkielisiin on kohdistunut. Työelämän syrjimättömyyden valvontaa olisikin syytä tehostaa.

Lopuksi

Venäjänkieliset ovat tosiasiallinen ja kasvava vähemmistö maassamme. Pitäisi olla selvä, että ryhmän kielellinen, kulttuurinen ja ammatillinen osaaminen on merkittävä voimavara Suomelle. Työntajat - erityisesti Itä-Suomessa - arvostavat venäjän kielen osaamista, ja tässä yhteydessä on puhuttu tarpeesta lisätä venäjän kielen opiskelua kouluissa. Jotenkin keskustelussa on jäänyt havaitsematta, miten merkittävää osaamista Suomen venäjänkieliset tässä suhteessa jo edustavat.

Sekä oheisen selvityksen aineisto että Vähemmistövaltuutetun toiminta ovat tuoneet esiin kielteisiä asenteita ja stereotyyppioita suhteessa venäjänkielisiin. Tässä suhteessa lienee jäljellä myös historiallista painolastia, ja venäjänkielisestä vähemmistöstä saatetaan julkisuudessaakin edelleen puhua uhkana. On kuitenkin aika katsoa eteenpäin. Venäjänkieliset hakevat aktiivisesti Suomen kansalaisuutta, ja ovat mm. oheisessa selvityksessään tuoneet esiin haluaan oppia suomea ja työllistyä täällä myös vaativampiin tehtäviin. On ajankohtaista tarkastella kielellisten oikeuksien ja syrjimättömän kohtelun toteutumista niin, että venäjänkieliset voivat aktiivisesti osallistua suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseen.

Helsingissä 22. tammikuuta 2009

Vähemmistövaltuutettu Johanna Suurpää

2 Venäjänkieliset asukkaat Suomessa

Selvitystyön menetelmästä

Tämän selvityksen tavoite on selvittää venäjänkielisten oman kielen säilymisen turvaaminen sekä osallistumisoikeuksien ja asenneilmapiirin kehittämistarpeet suomalaisessa yhteiskunnassa.

Selvityksessä yritetään löytää vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: minkälaisia mahdollisuuksia venäjänkielisillä on kielen ja kulttuurin kehittämiseen ja säilymiseen, kuinka eri ikäryhmät pystyvät säilyttämään äidinkieltänsä ja kuinka Suomessa syntyneet pystyvät oppimaan venäjää. Samalla otetaan huomioon suomen kielen opetus: kuinka eri ikäryhmät on huomioitu suomen kielen oppimisessa sekä mahdollisuudet todellisen kaksikielisyyden kehittymiselle, suomen kielen käytölle ja vuorovaikutukselle valtaväestön kanssa.

Selvityksen aineistona ovat olemassa olevat julkaisut, tilastot, haastattelut sekä lainsäädäntö. Ajatuksena oli haastatella sekä suomenkielisiä että venäjänkielisiä viranomaisia, erilaisten järjestöjen aktiiveja, nuoria, vanhuksia ja oman alan ammattilaisia kaupungeittain. Tietoa kerättiin pääkaupunkiseudulta, Kirkkonummelta, Hyvinkäältä, Kouvolasta, Lappeenrannasta, Imatralta, Kotkasta, Haminasta, Tampereelta, Turusta ja Vaasasta.

Osa haastatteluista toteutettiin sähköpostitse ja osa puhelimitse, mutta suurin osa tahoista on haastateltu henkilökohtaisesti. Yhteensä haastatteluja tehtiin 40 kpl. Selvitystyötä tehtiin 1.5.2008 - 31.8.2008 välisenä aikana.

Nykytilanne

”Ku on kieli kerran tehty, niin se pitäis säilyttää” (Magdolna Kovács)¹

Perustuslain 6 §:n mukaan syrjintä mm. kielen perusteella on kielletty: ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”.

Kieli on osa ihmisen identiteettiä. Siihen liittyy paljon tunteita ja arvoja. Kielen oppiminen ei ole vain sitä, että tekee itsensä ymmärretyksi esimerkiksi hoitotilanteissa tai viranomaiskontakteissa. Kielellä on myös sosiaalinen funktio. Asumisen uudessa maassa tekee vaikeaksi kieleen liittyvät ongelmat, jotka huonontavat itsetuntoa ja estävät kotoutumista uuteen ympäristöön. (Lähde: Turun ammattikorkeakoulun raportteja 69, 2008)

Maailmassa arviolta lähes 170 miljoonaa ihmistä puhuu venäjää äidinkielenään. Venäjän kieli on yksi YK:n kuudesta virallisesta kielestä.

Suomessa asui vakinaisesti vuoden 2007 lopussa 5 167 776 Suomen kansalaista eli 97,5 prosenttia väestöstä ja 132 708 ulkomaiden kansalaista eli 2,5 prosenttia väestöstä. Ulkomaiden kansalaisten määrä lisääntyi vuoden 2007 aikana 10 969 henkilöllä. Suurimmat ulkomaalaisten ryhmät olivat Venäjän (26 211 henkilöä), Viron (20 006 henkilöä), Ruotsin (8 349 henkilöä) ja Somalian (4 852 henkilöä) kansalaiset. Suomessa asui vuoden 2007 lopulla yhteensä 202 528 ulkomailla syntynyttä henkilöä. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa puhutaan ainakin yli 140 muuta kieltä.

¹ Magdolna Kovács Code-switching and language shift in Australian Finnish in comparison with Australian Hungarian. Åbo: Åbo Akademis Förlag 2001.

Taulukko 1. (Lähde: Tilastokeskus, 2007)²

Väestö äidinkielen mukaan vuoden 2007 lopussa	
Kielet, joiden puhujia vähintään 1000 henkeä	
Äidinkieli:	
Yhteensä	5 300 484
suomi	4 836 183
ruotsi	289 596
venäjä	45 224
eesti, viro	19 812
englanti	10 589
somali	9 810
arabia	8 119
kurdi	5 893
albania	5 791
kiina	5 733

Tilastokeskus, Suomen väestö 2007)

Tilastokeskuksen mukaan Suomen väestöstä äidinkieleltään suomenkielisiä oli 4 836 183 henkilöä (91,2 %), ruotsinkielisiä 289 596 henkilöä (5,5 %) ja saamenkielisiä 1 777 henkilöä (0,03 %).

Muita kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia oli 172 928 eli 3,3 prosenttia. Suurimmat vieraskielisten ryhmät olivat venäjänkieliset (45 224 henkilöä), vironkieliset (19 812 henkilöä), englanninkieliset (10 589 henkilöä), somalinkieliset (9 810 henkilöä) ja arabiankieliset (8 119 henkilöä). (Lähde:

Taulukko 1 kertoo siitä, että Suomessa on yli 45 224 venäjää puhuvaa asukasta, ja he muodostavatkin ruotsinkielisten jälkeen Suomen suurimman vähemmistön.

Taulukko 2.

Vieraskielisten ja venäjänkielisten määrän muutos 20 Suomen suurimmissa kaupungeissa vuosina 1990 – 2007 (Lähde: Tilastokeskus, 2007)

	Väkiluku yhteensä			Vieraskielisten määrä (ml. Venäjänkieliset)			Venäjänkielisten määrä		
	1990	2000	2007	1990	2000	2007	1990	2000	2007
Koko maa	4 998 478	5 181 115	5 300 484	24 783	99 227	172 928	3 884	28 205	45 224
Helsinki - Helsingfors	492 400	555 474	568 531	7 827	30 793	50 991	1 401	8 054	11 810
Espoo - Esbo	172 629	213 271	238 047	2 271	8 368	17 421	225	1 553	2 712
Tampere - Tammerfors	172 560	195 468	207 866	1 027	4 872	8 790	97	1 213	1 973
Vantaa - Vanda	154 933	178 471	192 522	1 631	7 517	14 423	244	1 661	3 547
Turku - Åbo	159 180	172 561	175 286	1 297	7 088	11 161	152	1 798	2 368
Oulu - Uleåborg	101 379	120 753	131 585	449	1 785	3 106	28	371	526
Lahti - Lahtis	93 151	96 921	99 308	430	2 442	3 703	55	1 186	1 685
Kuopio	82 943	88 796	91 320	257	1 220	1 744	35	302	542
Jyväskylä	70 081	78 996	85 402	408	1 784	3 080	49	564	874
Pori - Björneborg	76 357	75 994	76 255	168	715	999	38	395	462
Lappeenranta - Villmanstrand	54 941	58 041	59 286	241	1 502	2 294	89	967	1 443
Rovaniemi	54 014	57 253	58 825	160	562	1 083	16	112	248
Vaasa - Vasa	53 429	56 737	57 998	240	1 402	2 795	32	241	269
Joensuu	52 962	56 717	57 677	248	1 031	1 537	37	608	919
Kotka	56 634	54 846	54 679	216	843	2 166	45	384	1 043
Mikkeli - S:t Michel	48 108	49 205	48 720	109	658	1 014	14	286	366
Hämeenlinna - Tavastehus	43 417	46 108	48 414	159	730	1 044	34	182	228
Porvoo - Borgå	41 930	44 969	47 832	238	1 050	1 567	20	182	299
Hyvinkää - Hyvinge	40 194	42 545	44 652	305	870	1 369	41	198	295
Nurmijärvi	28 129	33 104	38 633	133	319	607	30	70	131

Vieraskielisillä tarkoitetaan taulukossa 2 muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia henkilöitä.

² Tilastokeskuksen aluetaloustilastojen yliaktuaarin Aku Alasen artikkelissa ”Venäjänkieliset asukkaat lisääntyvä vähemmistö” tekee tärkeän huomauksen siitä, että tilastoja maahanmuuttajista tehdään kansalaisuuden, kielen ja lähtömaan sekä synnyinmaan perusteella. Kuntatasolla maahanmuuttajia on järkevintä tarkastella ensisijassa kielen perusteella, koska mielekkäitä ja vertailukelpoisia tilastoja eri kuntien välillä on oikeastaan olemassa vain kielen pohjalta.

Venäjänkieliset ovat keskittyneet hyvin selvästi isompiin kuntiin, mainitsee Aku Alanen artikkelissaan ”Venäjänkieliset asukkaat lisääntyvä vähemmistö”. Pienissä kunnissa venäjänkielisiä asuu runsaammin itärajan läheisyydessä.

Taulukko 3.

Äidinkielenään venäjää puhuvien määrä kunnittain 2007. (Lähde: Tilastokeskus, 2007) Kunnat, jossa on vähintään 100 äidinkielenään venäjää puhuvaa henkilöä.

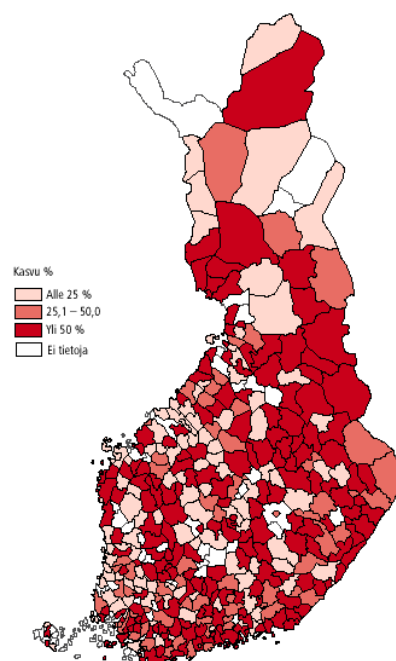
Yhteensä	45 224	Hämeenlinna - Tavastehus	228
Helsinki - Helsingfors	11 810	Jyväskylän mlk - Jyväskylä lk	225
Vantaa - Vanda	3 547	Lohja - Lojo	219
Espoo - Esbo	2 712	Kirkkonummi - Kyrkslätt	199
Turku - Åbo	2 368	Rauma - Raumo	180
Tampere - Tammerfors	1 973	Joutseno	178
Lahti - Lahtis	1 685	Kitee	171
Lappeenranta - Villmanstrand	1 443	Heinola	165
Kotka	1 043	Riihimäki	164
Joensuu	919	Järvenpää - Träskända	163
Jyväskylä	874	Tohmajärvi	160
Kouvola	713	Raisio - Reso	137
Salo	679	Anjalankoski	136
Imatra	582	Nurmijärvi	131
Kuopio	542	Kaarina - S:t Karins	128
Oulu - Uleåborg	526	Kuusankoski	124
Hamina - Fredrikshamn	500	Suomussalmi	124
Pori - Björneborg	462	Tuusula - Tusby	124
Mikkeli - S:t Michel	366	Varkaus	124
Kerava - Kervo	309	Kuhmo	122
Porvoo - Borgå	299	Kemi	118
Hyvinkää - Hyvinge	295	Seinäjoki	116
Vaasa - Vasa	269	Outokumpu	112
Rovaniemi	248	Vihti - Vichtis	106
Kajaani - Kajana	245	Forssa	103
Savonlinna - Nyslott	239	muut kunnat yhteensä	6819

Itärajan suurissa kaupungeissa venäjänkieliset muodostavat suurimman osan kaikista vieraskielisistä. Sen sijaan todella isoissa kunnissa venäjänkieliset muodostavat vain vajaan neljäsosan kaikista vieraskielisistä. Koko maan keskimääräinen osuus on 27 %. (Lähde: Tilastokeskus, 2007)

Kuvio 1.

Venäjänkielisten asukkaiden määrän kasvu kunnittain 2000-2006.

Ruotsinkielisten asutus on vanhastaan keskittynyt rannikkoseuduille. Venäjänkieliset puolestaan asuvat enimmäkseen pääkaupunkiseudulla ja itärajan tuntumassa. Venäjänkielisiä on Suomessa vasta 15 prosenttia ruotsinkielisten määrästä, mutta osuus on kasvussa. Monilla Suomen alueilla venäjänkielisten määrä ylittää jo ruotsinkielisten määrän. Kuvioista 1 puolestaan nähdään venäjänkielisten asukkaiden määrän kasvu vuodesta 2000 vuoteen 2006 - eräillä alueilla kasvu on ollut suhteellisen

runsasta. (Lähde: Tilastokeskus, Aku Alanen, ”Venäjänkieliset asukkaat lisääntyvä vähemmistö”, 2007)

Taulukko 4.

Venäjänkielisten määrä vuonna 2007 sekä muutos 2000 - 2007 eräissä ikäryhmissä. Kaksikymmentä suurinta kaupunkia (vuoden 2007 lopussa suurimmat kaupungit)³

	Vuonna 2007				Muutos 2000-2007			
	Ikäryhmä:				Ikäryhmä:			
	0 - 6	7-12	13 - 17	18 - 21	0 - 6	7-12	13 - 17	18 - 21
Koko maa	3148	2591	2734	3144	1294	207	-43	1359
Helsinki - Helsingfors	821	685	594	854	230	93	-117	358
Espoo - Esbo	234	169	151	145	116	49	19	48
Tampere - Tammerfors	140	109	119	173	48	7	2	94
Vantaa - Vanda	317	224	223	227	195	58	65	134
Turku - Åbo	158	116	140	174	36	-43	-18	39
Oulu - Uleåborg	29	29	35	49	4	-15	-6	25
Lahti - Lahtis	122	95	104	133	49	-8	-32	44
Kuopio	37	23	29	55	26	-5	-2	27
Jyväskylä	77	40	50	65	50	10	-2	12
Pori - Björneborg	27	22	32	37	0	-14	-14	13
Lappeenranta - Villmanstrand	103	82	84	97	44	6	-11	32
Rovaniemi	8	16	20	33	0	8	9	26
Vaasa - Vasa	13	7	17	21	2	-15	-2	-6
Joensuu	72	48	74	64	30	-4	8	14
Kotka	85	47	61	79	68	10	18	63
Mikkeli - S:t Michel	27	19	28	20	11	-5	-8	6
Hämeenlinna - Tavastehus	11	13	9	13	2	-2	-9	7
Porvoo - Borgå	18	20	21	24	5	1	3	16
Hyvinkää - Hyvinge	18	14	16	25	12	0	-13	18
Nurmijärvi	9	9	8	6	6	2	0	1

Taulukko 5.

Venäjänkieliset kansalaisuuden mukaan vuonna 2007. Kaksikymmentä suurinta kaupunkia (Lähde: Tilastokeskus, 2007)

	Yhteensä	Kansalaisuus Suomi	Kansalaisuus Venäjä	Kansalaisuus Muu	Venäjän kansalaisten osuus (%) kaikista äidinkielenään venäjää puhuvista
Koko maa	45224	15605	24140	5479	53,38
Helsinki - Helsingfors	11810	4761	5171	1878	43,78
Espoo - Esbo	2712	989	1328	395	48,97
Tampere - Tammerfors	1973	722	910	341	46,12
Vantaa - Vanda	3547	1213	1778	556	50,13
Turku - Åbo	2368	881	1031	456	43,54
Oulu - Uleåborg	526	160	338	28	64,26
Lahti - Lahtis	1685	475	1062	148	63,03
Kuopio	542	185	328	29	60,52
Jyväskylä	874	317	488	69	55,84
Pori - Björneborg	462	158	248	56	53,68
Lappeenranta - Villmanstrand	1443	489	891	63	61,75
Rovaniemi	248	66	162	20	65,32
Vaasa - Vasa	269	87	155	27	57,62
Joensuu	919	299	590	30	64,20
Kotka	1043	227	737	79	70,66
Mikkeli - S:t Michel	366	141	205	20	56,01
Hämeenlinna - Tavastehus	228	72	124	32	54,39
Porvoo - Borgå	299	89	164	46	54,85
Hyvinkää - Hyvinge	295	110	153	32	51,86
Nurmijärvi	131	53	62	16	47,33

³ Lähde: Tilastokeskus, 2007

Venäjänkielisten asukkaiden määrä Suomessa koostuu Venäjän- ja muun maan kansalaisista, sekä myös venäjänkielisistä, joilla on Suomen kansalaisuus.

Taulukko 6.

Ulkomaalaisrekisterin tilastojen vuoden 2008 mukaan kansalaisuushakemusten suurimmat hakijaryhmät hakemusten sisältämien henkilömäärien mukaan ovat:

HAKIJARYHMÄT	VUOSI 2008	VUOSI 2007	MUUTOS %
Venäjän Federaatio	967	1074	-10,0%
Somalia	181	120	+50,8%
Irak	150	133	+12,8%
ent. Jugoslavia	132	198	-33,3%
Afganistan	122	147	-17,0%
Viro	104	136	-23,5%
Iran	88	113	-22,1%
Turkki	74	69	+7,2%
Ukraina	35	23	+52,2%
Kiina	25	26	-3,8%
Muut	543	607	-10,5%
YHTEENSÄ:	2421	2646	-8,5%

*sis. nykyisen Kosovon, Montenegron ja Serbian kansalaisia

Ulkomaalaisrekisterin tilastojen mukaan vuoden 2008 ensimmäisen puolivuotiskauden aikana vireille tulleiden kansalaisuushakemusten määrässä ei tapahtunut mainittavaa muutosta viime vuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna. Ajalla 1.1.2008 - 30.6.2008 kansalaisuushakemuksia tuli vireille yhteensä 1 635 kappaletta. Vuonna 2007 kesäkuun loppuun mennessä kansalaisuushakemuksia oli tullut vireille 1 711 kappaletta (muutos 4,4 %). Taulukko 9 kertoo, että venäjänkielisten Suomen kansalaisuutta hakevien määrä on suurin. Näiden tietojen perusteella voidaan päätellä, että venäjänkieliset haluavat integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan.

3 Oikeus omaan kieleen

Vähemmistöihin kuuluvien oikeus oman kielensä ylläpitämiseen ja käyttämiseen lukeutuu ihmisoikeuksiin. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat myös kielellisiä oikeuksia. YK:n kansainvälisiä ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Myös eurooppalaisissa ihmisoikeusasiakirjoissa on vähemmistöjen kielellisiä oikeuksia turvaavia säädöksiä. Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen 5 artiklan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät. Näitä ovat heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Sopimuksen täytäntöönpanon osalta Euroopan neuvoston ministerikomitea on suosittanut Suomelle muun muassa venäjänkielisen opetuksen saatavuuden laajentamista (Päätöslauselma ResCMN (2007)1, 31.1.2007). Lisäksi esimerkiksi Euroopan sosiaalinen peruskirja⁴ velvoittaa sopimusvaltioita edistämään ja helpottamaan mahdollisuuksien mukaan siirtotyöntekijöiden lasten äidinkielenopetusta ja myös vastaanottajamaan kielen opetusta siirtotyöntekijöille ja heidän perheenjäsenilleen.

Suomen perustuslaissa määritellään, että saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä (mihin kuuluu venäjänkin kieli) on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain määrittelemien oikeuksien toteutumisesta kansalliskielten suomen ja ruotsin osalta on tarkemmin säädetty kielilaisissa. Myös saamelaisten ja viittomakielisten oikeuksista säädetään lailla. Maahanmuuttajilla on oikeus säilyttää kulttuuriaan ja kieltään myös kotouttamislain mukaan.

Kaksikielisyys

Tässä selvityksessä puhutaan kaksikielisyydestä, sen kehittämistarpeista ja mahdollisuuksista. Onkin syytä mainita, mitä kaksikielisyys tarkoittaa.

Jyväskylän Yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskuksen mukaan kaksikieliseksi kasvetaan monella tapaa:

1. Vanhemmilla on eri äidinkieli, joista toinen on myös ympäristön kieli. Kumpikin vanhempi puhuu lapselle omaa kieltään alusta alkaen.
2. Vanhemmilla on eri äidinkieli, joista toinen on myös ympäristön kieli. Kumpikin vanhempi puhuu lapselle kieltä, joka ei ole ympäristön kieli; lapsi omaksuu ympäristön kielen kodin ulkopuolella.
3. Vanhemmilla on sama äidinkieli. Ympäristön kieli on eri. Vanhemmat puhuvat lapselle omaa kieltään; lapsi omaksuu ympäristön kielen kodin ulkopuolella.
4. Vanhemmilla on eri äidinkieli. Ympäristön kielikin on eri. Kumpikin vanhempi puhuu lapselle omaa kieltään alusta alkaen; ympäristöstä lapsi omaksuu kolmannen kielen.

⁴ Euroopan sosiaalinen peruskirja muodostaa Euroopan Neuvoston ihmisoikeuslottuvuuden toisen puolen Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa. Sen tavoitteena on turvata ja edistää sosiaalisia oikeuksia Euroopassa asettamalla sopimusvaltioille vähimmäisvaatimuksia, joihin niiden on sitouduttava. Se allekirjoitettiin Torinossa 1961 ja tuli voimaan 1965. Suomi allekirjoitti sen vasta vuonna 1991. Sopimusta on myöhemmin täydennetty lukuisilla lisäpöytäkirjoilla. Osa peruskirjan turvaamista oikeuksista on turvattu myös muissa kansainvälisissä sopimuksissa. Esimerkiksi kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimuksissa.

5. Vanhemmilla on sama äidinkieli, ja ympäristön kielikin on sama. Toinen vanhemmista puhuu kuitenkin lapselle muuta kuin äidinkieltään.
6. Vanhemmat ovat kaksikielisiä, usein ympäristökin. Vanhemmat käyttävät kumpaakin kieltä myös lapselle puhuessaan (koodinvaihto).
7. Vanhemmilla on eri äidinkieli, joista toinen voi olla myös ympäristön kieli. Toinen vanhempi puhuu lapselle äidinkieltään, mutta toinen muuta kuin äidinkieltään. Esimerkki: Suomessa asuvat vanhemmat, joista toinen on suomalainen ja toinen esimerkiksi jostakin Afrikan maasta; jälkimmäinen puhuu lapselle ranskaa tai englantia.

Usein kaksikieliseksi kasvattamisen tilaisuus jätetään käyttämättä: toista kieltä puhuva vanhempikin puhuu lapselle ympäristön kieltä, jos hänen omaa äidinkieltänsä arvostetaan vähän tai jos kaksikielisyyttä ei pidetä tavoiteltavana.

Sopivissa olosuhteissa voi huomattavasti ensimmäistä kieltä myöhemminkin alkava toisen kielen omaksuminen/oppiminen johtaa täydelliseen hallintaan.

Jos lapsi joutuu opettelemaan uuden kielen eikä voi käyttää omaa äidinkieltään esimerkiksi päivähoitossa, hänen kielellinen kehityksensä voi viivästyä. Vaikka lapsen kotona puhuttaisiinkin hänen äidinkieltään, äidinkielen kehitys saattaa olla hidasta sen vuoksi, että ympäristössä puhutaan muuta kieltä. Tämä on koettu kielivähemmistöjen keskuudessa ongelmana

FARO ry:n - Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton esittämät kaksikielisyyden haasteet:

- Kaksikielisyyteen pitäisi pyrkiä ja sitä pitäisi tukea osoittamalla jatkuvaa rahoitusta kaksikieliseen päivähoitoon ja koulutukseen.
- Kotouttaminen on oltava koko perheeseen kohdistuva, ja maahanmuuttajien vanhempien opastus ja ohjaus tulee saattaa kotouttamiskoulutuksen osaksi (esim. YV:n, Saksan kokemus).
- Nuorten yleistä tietoutta Suomen venäläisistä ja muista etnisistä ryhmistä tulisi lisätä.
- Erityisen huolestuttavia ovat suomalaisen nuorison omaksumat negatiiviset käytösmallit mm. venäläisiä kohtaan syrjäseuduilla. Tarvitaan ilmapiirin parantamista – valistuksella, kohtaamisella ja keskustelulla.
- Vaikkakin Suomessa voi seurata Venäjän mediaa, Suomen tapahtumien aktiivinen seuraaminen on monelle venäjänkielisellemä mahdollista vain oman suomenvenäläisen median välityksellä, joka ei saa säännöllistä valtion tukea.
- Venäjänkielisten televisio- ja radio-ohjelmien (uutiset, lasten ohjelmat) kehittämiseen tulisi panostaa.
- Venäjän kielen ja kulttuurin osaamista, Venäjällä saatua korkeakoulukoulutusta ei välttämättä arvosteta, joskus jopa halveksitaan Suomessa.
- Suomen venäjänkieliset tulisi saada aktivoitua vaikuttamaan mm. kulttuuripalvelujen kehittämiseen ja muuten osallistumaan maamme yhteiskunnalliseen toimintaan.

Venäjän kielen nykytilanne

Kymmenen vuoden aikana venäjän kielen tilanne Suomessa on muuttunut olennaisesti. Median ja lähinnä digitaalisen television ja internetin nopea kehittyminen on johtanut siihen, että Suomessa asuvat venäjänkieliset pysyvät oman äidinkielen ympäristössä. Erilaisten elektronisten tiedotusvälineiden helppo saatavuus sallii kaikille niiden lähes rajattoman käytön lapset ja vanhuksat mukaan lukien.

Haastattelussa esitettiin (Inna Lankinen) venäjän kielen tilanne Suomessa pitkälle käyttämättömänä kielellisenä resurssina. Suurta käyttöä työ- että yhteiskunnallisessa elämässä se ei ole löytänyt. Helsingissä ja monissa muissa kaupungeissa on kuitenkin jo olemassa jonkun verran maahanmuuttajia työntekijöinä. Heistä moni on venäjänkielinen. Lankisen mukaan Suomen kantasukkaiden yleinen mielipide venäjänkielisistä/venäläisistä ei aina vaikuta myönteisesti motivaatioon venäjän kielen oppimiseen ja ylläpitämiseen. Tällä hän tarkoittaa lähinnä negatiivisia historiallisia kokemuksia ja ennakkoluuloja.

Kotoutuminen ja suomen kielen opetuksen saatavuus

Maahanmuuttajien kotoutumista koskeva laki on ollut voimassa vuodesta 1999 lähtien. Tämän lain 1 luvun 2 §:ssä kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. Näin sanoo laki, mutta mikä on todellinen tilanne ja miksi kotoutumissuunnitelma ja kotoutumisprosessi tulevat niin usein esille?

Tätä selvitystä varten tehdyissä haastatteluissa tuotiin esille erilaisia näkemyksiä kotoutumisesta. Suurin osa haastateltavista kuitenkin katsoi, että kotoutumissuunnitelmat vaativat parannusta ja selkeitä toimenpiteitä. Kaupungeittain vertailtaessa tilanne on vaihteleva, vaikkakin maahanmuuttajien suomen kielen opetusta koskevat merkittävät haasteet ovat hyvin samanlaisia.

Helsingin opetusviraston näkemysten mukaan aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen koulutuksen haasteita Helsingissä ovat esimerkiksi eri virastojen järjestämien kurssien pituudet ja opiskelijamäärät, jotka vaihtelevat huomattavasti. Kurssimäärät eivät myöskään sisällä tutkintotavoitteissa suomi toisena kielenä -opetusta. Pääosa kursseista on työvoimakoulutuksiin rinnastettavia koulutuksia, pienempi osa taas työvoimapolittisia koulutuksia. Maahanmuuttajien määrän kasvaessa myös kursseille hakeutuminen on huomattavasti kasvanut parin viimeisen vuoden aikana. Vaikka määrrien kasvu onkin ollut ennakoitavaa, varsinaisia tilastoja esimerkiksi koulutustarpeista ei ole saatavilla.

On syytä myös kiinnittää huomiota siihen, että osa haastatelluista on maininnut sanan ”integraatio”, ilman, että sitä oli erotettu sulautumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan eli assimilaatioon.⁵ Todelliseen integraatioon sisältyy aina oman kulttuuriperinteen säilyttäminen samanaikaisesti, kun sopeudutaan enemmistön yhteiskuntaan. Integraatio merkitsee todellista kaksikulttuurisuutta. Sopeutumisen tuloksena on tällöin toimiva kaksikielisyys: lapsi oppii sekä äidinkieltään että enemmistön kielen. Hän ei liioin häpeä vanhempiansa kulttuuria ja kykenee toimimaan samanaikaisesti enemmistöyhteiskunnan jäsenenä.⁶

Integraation onnistuminen riippuu esimerkiksi maahanmuuttajan halukkuudesta kielen oppimiseen ja yhteisölliseen toimintaan osallistumiseen, mutta toisaalta se vaatii myös vastaanottavalta yhteiskunnalta ymmärrystä maahanmuuttajan henkilökohtaista ja historiallista taustaa kohtaan.

Työttömänä työnhakijana oleva maahanmuuttaja on kolmen vuoden ajan maahantulostaan työvoimatoimiston kotoutumispalvelujen piirissä.⁷ Työvoimatoimisto vastaa yhdessä työvoima- ja

⁵ **Assimilaatio:** on oman kulttuurin sulautumista enemmistökulttuuriin esimerkiksi jos koulussa ei anneta maahanmuuttajalle mahdollisuutta säilyttää omaa äidinkieltään. Assimilaatiota tapahtuu varsinkin nuorilla, sillä heillä saattaa olla uusissa ympäristöissä sopeutumisvaikeuksia, mutta kynnyksen oman kulttuurin hylkäämiseen on pienempi jos sitä ei ole koskaan oppinut. Nuoret voivat uudessa ympäristössä assimiloitua yrittäessään tulla hyväksytyksi uusien ihmisten edessä. (Lähde: <http://fi.wikipedia.org>)

⁶ **Integraatio:** Sopeutumisen ihannemuoto, integraatio on mahdollinen silloin, kun vähemmistöryhmälle tai -lapselle annetaan mahdollisuus säilyttää oma kulttuurinsa ja oppia äidinkieltään. Tällöin pyritään sekä ylläpitämään omia kulttuuriperinteitä että luomaan yhteyksiä enemmistökulttuuriin. (Lähde: <http://www.yhdenvertaisuus.fi>)

⁷ Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493

elinkeinokeskuksen kanssa maahanmuuttajien kotoutumista edistävien ja tukevien työvoimapalvelujen, luku- ja kirjoitustaidon opetuksen sekä perusopetuksen järjestämisestä työnhakijaksi rekisteröidylle maahanmuuttajalle sekä huolehtii sille muista laissa osoitetuista tehtävistä.

Työvoimatoimisto ohjaa sellaisen maahanmuuttajan, jolla 11 §:n mukaan (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493) on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, kunnan toimenpiteiden ja palvelujen piiriin yhteistyössä kunnan kanssa, jos hän ei terveydentilansa tai siihen rinnastettavan syyn vuoksi voi osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. (2 luku 6 c §). Maahanmuuttajalle laaditaan kotoutumissuunnitelma, jonka tavoite on vahvistaa hänen kielitaitoaan, osaamistaan ja työelämänvalmiuksiaan.

Kielikoulutuksessa vaikuttaa olevan eri tilanteessa olevien henkilöiden kotoutumista hidastavia puutteita ja viiveitä. Haastattelujen perusteella voidaan tuoda esiin seuraavia erityisesti kielikoulutukseen liittyviä haasteita:

- Kaupungin järjestämät kielikoulutukset eivät ole tutkintoon tähtäävää koulutusta.
- Tiedotusta aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen kurseista tulee lisätä.
- Opiskelijoiden oikeille kurseille ohjaamista tulee tehostaa – tarpeet ja oikea kurssitaso eivät tahdo löytää toisiaan.
- Osa kielikursseille hakijoista tarvitsee työllistymiseen liittyvää ohjausta.
- Kurssien tarjoajat tarvitsevat tietoa mm. siitä, mikä on kurseille osallistujan aikaisempi osaaminen.
- Kielikurssien taitosovaitimuksia tulee yhtenäistää pääkaupunkiseudulla.
- Tilastointi ja seuranta ovat ongelma, erityisesti kun arvioidaan opiskelijamääriä. Kurseille osallistumiset tilastoidaan, mutta kurseille hakijoiden määrissä on tilastollista harhaa, koska samat hakijat hakevat useille eri kurseille samanaikaisesti.
- Ostopalvelukoulutuksien järjestämistä haittaa lyhytjänteisyys kilpailuttamisen vuoksi.
- Koulutuksiin liittyvää suunnittelua tehdään lähinnä hankkeina.
- Luku- ja kirjoitustaidottomien ja kotoutumislain piiriin kuuluvien kielikoulutuksiin tarvitaan nykyistä enemmän tukitoimia.
- Tulisi kiinnittää enemmän huomiota kielen opettamisen menetelmiin.
- Ryhmät ovat usein isoja ja opettajan on vaikea soveltaa yksilöllisiä menetelmiä.
- Maahanmuuttajataustaisille vammaisille henkilöille tulisi järjestää suomen kielen kurseja erikoistekniikan avulla.
- Samalla luokalla on eritasoisia ja eri-ikäisiä oppilaita.
- Tulisi ottaa huomioon suomenkielen kurssitaso korkeasti koulutetuille maahanmuuttajille.
- Jonotusaika voi venyä vuoteen, koska aloituspaikkojen määrä ei vastaa tarvetta.
- Hitaasti etenevä suomen kielen kurssi tulisi järjestää ikääntyville maahanmuuttajille.

Maahanmuuttajataustaisten vammaisten henkilöiden kotoutumissuunnitelman laatiminen saattaa joissakin tapauksissa viivästyä. Syynä voi olla se, että ensin järjestellään vammattomien perheenjäsenten asioita ja vasta myöhemmin on aikaa, tietoa ja voimavaroja paneutua vammaisen perheenjäsenen asioihin. Kuitenkin esimerkiksi sokean, vaikeasti heikkonäköisen tai erityistä tukea vaativan maahanmuuttajan suomen kielen opiskelu saattaa vaatia enemmän aikaa. Tästä syystä saattaa olla perusteltua hakea pidennystä kotoutumisaikaan. Laki mahdollistaa pidennyksen saamisen enintään kahdella vuodella, jolloin kotoutumisajan kesto voi olla yhteensä viisi vuotta.

Tällä hetkellä kotouttamistoimet eivät välttämättä saavuta kaikkia. Työperäisille maahanmuuttajille ja kotiäideille pitäisi etsiä keinoja suomen kielen opetukseen ja parantamiseen. Suomi toisena

kielenä -opetuksen tarjonnan ja kysynnän suhde on selvittävä. Viiveet soveltuvaan koulutukseen pääsyssä muodostavat merkittävän kotoutumista hidastavan tekijän.

Esimerkiksi Helsingissä opetustunteja oli vuonna 2007 tarjoilla yhteensä 20 776 tuntia, josta opetusviraston aikuislukioiden osuus oli 8 288 tuntia, suomenkielisen työväenopiston osuus 6 168 tuntia sekä ostopalveluina opetusvirastossa 5 050 tuntia ja henkilöstökeskuksessa 1 270 tuntia. Kursseja järjestettiin vuonna 2007 yhteensä 452 kpl.

Omakieliset palvelut ja materiaalit

Venäjänkielinen vähemmistö on kasvanut viime vuosikymmenen aikana merkittäväksi kielelliseksi vähemmistöksi ja venäjä onkin vakiinnuttanut asemansa Suomen kolmanneksi suurimpana kielenä. Tämän vuoksi on syntynyt tarve parantaa viranomaisten kielellisiä palveluja muun muassa lisäämällä venäjänkielisten verkkosivujen ja esitteiden määrää.⁸

Viranomaisten velvollisuudesta huolehtia tulkkauksesta tai kääntämisestä säädetään myös muussa lainsäädännössä, kuten Suomen perustuslaissa (731/1999), hallintolaissa (434/2003), kielilaissa (423/2003), ulkomaalaislaissa (301/2004), laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Seuraavassa tehtyihin haastatteluihin perustuen esimerkkejä siitä, miten omakielisiä palveluita ja materiaaleja voisi parantaa:

- Tarvetta voidaan vähentää kääntämällä viranomaisen tiedotteita ja esitteitä vieraille kielille.
- Viranomaisen voi myös ottaa palvelukseensa laajemmin kielitaitoista henkilökuntaa, jolloin tulkin käytön tarve vähenee.
- Käännöstoissa tulisi käyttää vain laadukkaita ja ammattitaitoisia käännöspalveluja.
- Tulkkauksessa tulisi käyttää etätulkkausta silloin kun mahdollista, koska näin voidaan sekä saavuttaa kustannussäästöjä että parantaa tulkkauksen saatavuutta asiakastilanteissa.

Viranomaisten palvelut venäjän kielellä sekä tiedotteiden ja esitteiden kääntäminen vaativat aikaa ja resursseja. Haasteena on myös löytää tasapaino, niin etteivät venäjänkieliset materiaalit ja palvelut ole sillä tavoin kattavia, että niistä muodostuisi kotoutumisen este. Maahanmuuttajia vastaanottavan maan tulisi luoda sosiaalisia siteitä eri yhteisöjen välille ja yhteyksiä keskeisiin palveluihin, jotta maahanmuuttajien syrjäytymistä voitaisiin välttää. Siten vaikka omakielisten palveluiden lisäämiseen tulee pyrkiä, ei tavoitteenakaan tule olla kaikkialla vain venäjän kieltä käyttävä maahanmuuttaja, joka ei pääse riittävästi omaksumaan suomen kieltä, jolloin kotoutuminen estyy tai hidastuu.

Yhdenvertaisuussuunnitelmasta

Viranomaisilla on velvollisuus kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä muuttaa olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuslain hallituksen esityksessä todetaan, että lain 4 §:n edellyttämä viranomaisen toimintavelvoite heijastaa perustuslain 22 §:ssä säädettyä julkisen vallan velvollisuutta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Konkreettisenä uudistuksena lakiin on kirjattu, että viranomaisten tulee laatia yhdenvertaisuussuunnitelma. Sisäasiainministeriö antaa yleiset suositukset yhdenvertaisuussuunnitelman sisällöksi (Yhdenvertaisuuslaki 4 §).

⁸ Lähde: Syrjintä suomessa 2006, s 153

Yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on toimia viranomaisen linjauksena, ja se on apuväline käytännön viranomaistyöhön erityisesti etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tätä selvitystä varten tehdyistä haastatteluista ilmeni, että tietoisuus yhdenvertaisuuslaista ml. edistämiselvityksistä oli vähäistä. Yhdenvertaisuuslain soveltamistilanteita esiintyy harvoin. Yhdenvertaisuuslain toimivuutta arvioineessa tutkimuksessa⁹ lähes 90 prosenttia kyselytutkimukseen vastanneista viranomaisista piti yhdenvertaisuuslain säännöksiä selkeinä. Toisaalta tutkimusaineisto antoi viitteitä siitä, että lain soveltamisalasäännöksiä tulkitaan lain sanamuodosta poikkeavasti tai että tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki osittain sekoittuvat.

Syrjintä kielen perusteella

Suomen perustuslaissa säädetään kaikkien ryhmien oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Syrjintä kielen perusteella kielletään myös yhdenvertaisuuslaissa.¹⁰

Haastatteluissa syrjintä kielen perusteella sidottiin yleensä työelämään. Monet haastateltavat kertoivat, että he eivät usko samanlaisiin mahdollisuuksiin saada töitä kuin suomalaiset, vaikka he opettelisivat hyvin suomea. Heidän mielestään ei edes Suomesta saadulla koulutuksella ole ratkaisevaa merkitystä työn saannin kannalta. Monet haastateltavat ovat myös sitä mieltä, että suomen kielen osaamisen taso on yliarvostettua. Yleisesti ilmeni epäuskoa ja toivottomuuden tunnetta suomalaisessa työelämässä onnistumisen suhteen.

Kielenkäyttö eri tilanteissa: kielen valinta ja käytön tiiviys

Vuoden 2006 tutkimuksen ”Venäjäkielisten maahanmuutonopiskelijoiden kieli-identiteetti” mukaan venäjän kielen käytön ja venäjänkielisten kontaktien useus korreloivat tilastollisesti erittäin merkittävästi keskenään. Samoin on myös suomen kielen käytön ja suomenkielisten kontaktien osalta. Kyseisessä työssä Sanna Iskanius totesi, että suurimmat erot venäjän ja suomen kielen käytössä näyttivät olevan TV-ohjelmien seuraamisessa, sarjakuva- ja nuorten lehtien lukemisessa, musiikin kuuntelussa ja kontakteissa. Suomenkielisten TV-ohjelmien katsominen on odotuksenmukaista, koska venäjänkielisten televisiokanavien katsomista rajoittavat myös käytännön seikat, samoin venäjänkielisten sarjakuva- ja nuorten lehtien saatavuutta. Sen sijaan musiikin kuuntelu ja kaunokirjallisuuden lukeminen ensisijaisesti venäjän kielellä voivat kertoa kieleen liittyvistä arvomerkityksistä: omalla äidinkielellä lyriikoiden ja tekstien sanoma merkityksellistyy eri tavoin kuin toisella kielellä, mihin luonnollisesti kielen osaaminenkin vaikuttaa. Opiskelijat viettävät aikaansa useimmiten muiden venäjänkielisten seurassa. Suomenkielisiä vieraita tai ikätovereita tavataan sen sijaan selvästi harvemmin. Samoja tuloksia saatiin myös tätä selvitystä varten haastatelluilta sekä aikuisilta että nuorilta venäjänkielisiltä.

Saaduista vastauksista ilmenee myös, että oma identiteetti voi muuttua riippuen ympäristöstä. Esimerkiksi yksi nuori nainen kertoi, että jos hän kommunikoi venäjänkielisten kanssa, niin hän kokee olevansa venäläinen. Jos hänen ympäristönsä sen sijaan muuttuu suomenkieliseksi, hän tuntee olevansa suomalainen.

Nuorten näkemykset ja kokemukset syrjityksi ja toisautetuksi tulemisesta ja sen syistä olivat moninaisia. Rasismista puhuttiin sekä yleisenä ilmiönä että konkreettisina tapahtumina.

⁹ Joensuun yliopiston tutkijoiden Birgitta Lundströmin, Tarmo Miettisen, Anssi Keinäsen, Jenni Airaksisen ja Anne Korhosen tutkimus ”Yhdenvertaisuuslain toimivuus” kartoitti viranomaisten käytännön kokemuksia yhdenvertaisuuslain toimivuudesta ja yhdenvertaisuusongelmien esiintymisestä.

¹⁰ Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21

Esimerkkejä nuorten vastauksista:

- ”Minun varsinainen ympäristöni on venäjänkielinen, koska meitä yhdistää toiseen maahan muuttaminen ja yhteiset harrastukset. Minulla on myös suomalaisia tuttuja, mutta vähemmän, koska meidän mentaliteettimme on erilainen.”
- ”Molemmat kulttuurit ovat minulle tärkeitä. Olen syntynyt Venäjällä, 14-vuotiaana olen muuttanut Suomeen. Minun on helppo ymmärtää molempien kulttuurien ihmisiä, mutta minä olen sitä mieltä, että ihminen ei voi kehittyä molemmissa kulttuurissa täydellisesti. Venäjänkieliset assosioin avomielisiin, monipuolisiin ja hyväntahtoisin ihmisiin.
- ”Olen muuttanut Suomeen 13-vuotiaana. Minun perheessäni puhutaan venäjää. Se on minun äidinkieleni ja se on ainoa kieli millä minä osaan ilmasta omia tunteitani ja syvällisiä ajatuksiani, vaikka osaankin jo suomea erinomaisesti. Venäjänkielinen kirjallisuus on minulle läheisempi, kuin suomenkielinen, koska minä nautin siitä. Tällä hetkellä opiskelen ammattikorkeakoulussa, missä meille on kerrottu venäjän kielen merkityksestä tulevaisuudessa. Minä ymmärrän sen ja haluan, että minun venäjän kieleni kehittyisi ja olisi ammattikorkeakoulun tasoinen. Opiskelen suomeksi ja tällä hetkellä koulutermejä osaan paremmin suomen kielellä. Mutta ammattikorkeakoulussa, missä opiskelen, on mahdollista kehittää omaa kieltä. Olen esimerkiksi jo suorittanut liikevenäjstä pari kurssia.”

4 Selvitys venäjänkielisten oikeuksien toteutumisesta päiväkodissa

Lain nojalla

Jokaisella lapsella on oikeus omaan äidinkieleensä ja kulttuuriinsa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 30 artiklan mukaan niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Lasten päivähoitoa säätelevät lasten päivähoidosta annettu laki ja asetus. Esi- ja alkuopetusta säätelevät perusopetuslaki ja -asetus. Monikulttuuristen lasten päivähoiton tavoitteena ovat päivähoiton yleiset tavoitteet sekä lasten erilaiseen kulttuuri- ja kielitaustaan liittyvät tavoitteet. Tulee ottaa myös huomioon kotoutumis- ja yhdenvertaisuuslaki.

Päivähoitoa koskevia määräyksiä löytyy myös kuntalaista (365/1995), sosiaali- ja terveyshuollon valtakunnallisista laatusuosituksista ja laista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Näin kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Myös romanien ja eri maahanmuuttajaryhmien lasten kielen ja kulttuurin opetusta tulee tukea.¹¹

Onko Suomessa tarvetta kaksikielisille päiväkodeille?

Haastatteluissa korostettiin kaksikielisten päiväkotien merkitystä. Kaksikielisestä varhaiskasvatuksesta on saatu hyvää palautetta, mutta myös ryhmien toimintaan liittyviä kriittisiä ajatuksia esitettiin. Kaksikieliset päiväkodit ovat jonkin verran levittäytyneet ympäri Suomea, mutta eniten niitä on edelleen suurissa kaupungeissa. Esimerkiksi Kaakkois-Suomessa ollaan vasta nyt suunnittelemassa kaksikielistä päivähoitoa ja keskitytään venäjänkielisten lasten tarpeisiin entistä enemmän. Haastattelujen ja monien muiden lähteiden perusteella on todettu kaksikielisten päiväkotien tarve ja hyöty. Haastateltavat toivat myös esiin, ettei kaksikielisten päiväkotien perustaminen välttämättä vaadi paljon resursseja. Olisi myös mahdollista ja järkevää järjestää olemassa olevissa päiväkodeissa kaksikielisiä ryhmiä.

Onko Suomessa riittävän paljon kaksikielisiä päiväkoteja?

Suomen venäjänkielisen väestönosan kysymyksiä 2002 selvittäneen etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työryhmän raportin mukaan venäjänkielisiä päiväkoteja ja ryhmiä ei ollut riittävästi. Selvityksen aikana pyrittiin saamaan tilastotietoa venäjänkielisten perheiden määrästä kaupungeittain kielen perusteella. Kansalaisuuteen perustuvat tilastotiedot eivät anna todellista kuvaa tilanteesta. Kuvan saamista tarpeesta vaikeuttaa se, ettei ole mahdollista kirjata rekisteriin kahta tai useampaa kieltä. Jotkut haastatelluista vanhemmista - syystä tai toisesta - kirjaavat suomen kielen äidinkieleksi lapsen syntyessä. Päiväkodin johtajan pyytäessä lapsen äidinkielen tietoja väestörekisteristä voi selvittää, että lapsi on äidinkieleltään suomenkielinen.

Tätä selvitystä varten lähetettiin selvityspyyntöjä tilastokeskukseen, maistraattiin ja väestörekisteriin. Selvityspyynnöissä kysyttiin seuraavia asioita:

¹¹ Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisäätteiset palvelut, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2005

- miten väestötietojärjestelmässä otetaan huomioon monikieliset?
- miten rekisteröidään esim. kaksikielisyys, jos kyseessä on kaksi äidinkieltä?

Monikieliselle, jonka päivittäiseen kielenkäyttöön kuuluu monia eri kieliä, kysymys äidinkielestä voi olla pulmallinen. Entä jos lomakkeen täyttäjän äidinkieltä ei ole vaihtoehtojen joukossa? Entä jos lomakkeen täyttäjän kotona puhutaan kahta eri kieltä, joita hän osaa yhtä hyvin ja jotka hän määrittelee omiksi äidinkielikseen?

Nykyiseen Suomen väestötietojärjestelmään rekisteröidään henkilölle yksi äidinkieli hänen oman (tai huoltajansa) ilmoituksen mukaisesti. Rekisterin kannalta äidinkieli on yksiselliteinen. Jos henkilö kuitenkin haluaa oikaista/muuttaa äidinkielitietonsa, voi hän sen tehdä. Maistraatit myös palvelevat ja ohjaavat äidinkielen ilmoittamiseen ja muuttoilmoitukseen liittyvissä asioissa.

Maistraatin tietopalvelun asiantuntijan mukaan äidinkielikäsitteen muutos edellyttäisi lainmuutosta. Olisi myös teknisesti/kustannuksiltaan valtavan iso muutos, jos väestötietojärjestelmään vietäisiin henkilölle useita äidinkieliä ja erilaisia tietoja siitä, missä tilanteissa mitäkin kieltä käytetään. Muutos koskisi väestötietojärjestelmän lisäksi myös lukuisia muita järjestelmiä, joilla ja joihin väestötietojärjestelmän tietoja välitetään.

Järjestöjen kotouttamisen ja etnisen yhdenvertaisuuden politiikka -työryhmän raportin mukaan venäjänkieliset lapset ovat tällä hetkellä enimmäkseen suomenkielisissä päiväkodeissa, jolloin venäjän kielen säilyttämisen tuki ei ole riittävää. Työryhmän suositus on, että venäjänkielisiä päiväkoteja ja ryhmiä tulee perustaa lisää julkisin varoin ainakin sellaisille paikkakunnille, joissa asuu paljon venäjänkielisiä.

Mitä kannattaa ottaa huomioon ja mitä parantaa?

Tavoitteeksi tulisi asettaa, että erityisesti niissä kaupungeissa, joissa asuu runsaasti venäjänkielisiä asukkaita, tulisi kaksikielistä päivähoitoa olla saatavilla. Tarpeen arviointia varten tulisi olla ajan tasalla olevat tilastot, jotka perustuvat kieleen eivätkä kansalaisuuteen.

Päivähoidon monikielisyys haasteita ymmärtävän henkilökunnan pitää osata turvata sellainen ilmapiiri, että lapsi ei tunne oloansa eristyneeksi. Opetuksen puolella kannattaa kiinnittää huomiota tulevien opettajien monikulttuurisiin opintoihin. Sen avulla he pystyvät ymmärtämään paremmin kulttuurieroja ja poistamaan ennakkoluuloja.

Monet haastateltavat ovat maininneet suomalais-ruotsalaisesta kielikylvystä.¹² Kysymys kaksikielisissä perheissä kasvavien lasten kielitaidosta ja oppimiskyvystä on osa kansainvälistyvän Suomen tulevaisuutta.

¹² Alun perin kielikylvyn tarkoitus on ollut opettaa vähemmistölle enemmistön kieltä. (Lähde: <http://www.pakkoruotsi.net>)

5 Venäjänkielinen nuorisoso Suomessa

Tilastokeskuksen tietojen mukaan (Taulukko 4) Suomessa asuvia venäjänkielisiä lapsia ja nuoria vuonna 2007 oli:

- 0-6 -vuotiaita. 3 148 henkilöä
- 7-12 -vuotiaita. 2 591 henkilöä
- 13-17 -vuotiaita 2 734 henkilöä
- 18-21 -vuotiaita 3 144 henkilöä

Murrosikä on haastava ikä toiseen maahan muutettaessa. Vasta maahan muuttaneella ei ole vielä ystäviä, hän ei osaa puhua maan kieltä ja esimerkiksi omat vanhemmat eivät ymmärrä lasten ystäväpiiriä, on se henkisesti vaikeaa erityisesti nuorille. Haastatteluiden perusteella voi päätellä, että ne nuoret ihmiset, joilla on ollut joku harrastus omassa kotimaassaan, ovat kyenneet harrastamaan sitä Suomessakin. Sen avulla he ovat löytäneet ystäviä, vaikka kieli ei ole ollut vielä niin vahva. Eristyneisyyden vaara voi syntyä silloin, kun lapsi tai nuori tuntee itsensä yksinäiseksi ja hän saattaa olla vihainen vanhemmille siitä, että he pakottivat muuttamaan lapsen omasta kotimaastaan pois. Joskus nämä nuoret haluavat mahdollisimman nopeasti unohtaa kaiken, mikä liittyy omaan kotimaahan, kulttuuriin, identiteettiin ja sulautua maan yhteiskuntaan.

Haastatteluissa tuli esiin, että yleisesti ottaen venäjän kielen tilanne kouluissa koettiin heikoksi. Peruskoulussa opiskellaan venäjää vain vähän, eli nykyisiä tuntimääriä ei yleensä koettu riittäviksi. Ryhmiä ei perusteta pienillä oppilasmäärillä. Usein ryhmissä on hyvin eri-ikäisiä ja eritasoisia oppilaita. Haastateltujen mielestä kaksikieliseksi kasvaminen on paljon kotien harteilla. Tulos riippuu pitkälle siitä, miten tärkeäksi venäjän kielen hyvä taito kotona nähdään. Joissakin kodeissa pidetään tarkkaan huolta äidinkielistä: kirjoittamisesta ja Venäjän kirjallisuuden lukemisesta. Jotkut nuoret haluavat nopeasti integroitua ympäristöön eivätkä halua käyttää venäjää, toiset taas ymmärtävät kaksikielisyyden merkityksen.

Esimerkkejä haastatteluissa esiin tuoduista näkemyksistä:

- ”Olen myös ymmärtänyt etteivät oppilaat aina halua mennä tunneille, vaikka opetusta olisikin. Tarvittaisiin siis lisää äidinkielen opetusta esim. heti koulupäivän päätteeksi ja yhteistyötä vanhempien kanssa, jotta oppilaat todella käyttäisivät näitä mahdollisuuksia.”
- ”Muistan sosiaalisen ja miellyttävän pojan, joka oppi puhumaan suomea ja selviytymään suomen kielellä muutamassa kuukaudessa. Joku toinen ei vielä monenkaan vuoden jälkeen puhunut kuin aivan välttämättömän.”

Mitä venäläisyys merkitsee nuorille?

Selvityksen aikana nuoret haastateltavat katsoivat yleisesti, että he eivät häpeä omaa yhteenkuuluvaisuuttaan venäläisyyteen. Venäjän nopea taloudellinen kehittyminen vaikuttaa siihen, että nuoret ovat ylpeitä venäläisyydestään. Haastatteluissa kysyttiin, mihin kansalaisuuteen nuoret samaistuvat eli mikä kansalaisuus tuntuu omimmalta. Osa haastatelluista kutsui mieluummin itseään venäjänkieliseksi, koska heidän äidinkieltensä on venäjä, mutta kotimaansa ei. Osalla haastatelluista identiteetti vaihtuu tilanteen mukaisesti. Jos he ovat suomalaisten seurassa, he kokevat olevansa suomalaisia; jos he ovat venäläisten kanssa, niin identiteetti muuttuu sen mukaan. Eri kielten ja kulttuurien tuntemuksen avulla nuoret pystyvät arvostamaan sekä venäläistä että suomalaista kulttuuria. Vaikka haastateltavat nuoret ovat muuttaneet Suomeen eri maista, niin venäläisen kulttuurin tunteminen oli heille tärkeää.

Esimerkkejä nuorten vastauksista:

- Koska minun äidinkieleni on venäjä, niin kommunikoin rutiinielämässäni venäjäksi. Minulle on tärkeää osata lukea venäjää, ilmaista mielipiteitäni omalla kielellä sekä suullisesti että kirjallisesti. Osaanhan täydellisesti kertoa keskustelijalle jostain asioista vain omalla kielelläni. Olen kuitenkin kasvanut molemmissa kulttuureissa – äitini on venäläinen ja isäni suomalainen.
- Omassa kotimaassani olen harrastanut urheilua. Voin sanoa, että ensimmäiset suomalaiset ystävät ovat löytyneet tämän harrastuksen kautta. Sillä, että olen ulkomaalainen, ei ollut niinkään merkitystä. Tärkeintä oli se, että olen aika hyvä siinä, mitä harrastan. Urheilu yhdisti meidät. Kielimuuri ja ennakkoluulot ovat häipyneet.

Mahdollisuudet kehittää ja säilyttää venäjän kieltä omassa ympäristössä?

Monissa Suomen suuremmissa kaupungeissa on enemmän mahdollisuuksia venäjän kielen säilymiseen kuin haja-asutusalueella. Nuorten toimintaa on niissä kyetty kehittämään paremmin. Järjestöjen rooli on tässäkin tapauksessa korvaamaton, mutta mahdollisuudet ovat rajoitettuja vähäisten resurssien vuoksi. Olga Lapinan (Logrus ry) mukaan venäjänkielisten nuorten vanhemmilla on suuri käyttämätön potentiaali kielen tukemisen osalta. Hän katsoo, että oman kielen kehittäminen ja säilyttäminen riippuu myös osittain vanhempien aktiivisuudesta ja ymmärtävyydestä eikä pelkästään kaupungista tai virkamiesten päätöksistä.

Esimerkkejä nuorten vastauksista:

- ”Minulla venäjän kielen kehittäminen ja ylläpitäminen tapahtuu sekä perheen että kavereiden piirissä. Olen aktiivisesti seurannut venäläistä mediaa (lehdistö, radio, televisio, internet). Minä myös osallistun erilaisiin järjestötapahtumiin”.
- ”Suomen kieltä käytän työssä, yliopistossa, suomalaisten ja ulkomaalaisten ystävien kesken, luen suomalaisia lehtiä, kuuntelen radiota. Käytän yhtä paljon molempia kieliä.”
- ”Minun mielestäni jos osaat jo puhua venäjää, niin on pakko kehittää sitä eteenpäin. Se on meille rikkaus, avain moniin oviin tulevaisuudessa.”

Mitä venäjänkieliset nuoret kaipaavat?

Monet haastateltavat nuoret pitävät venäjän kieltä rikkautena. Heidän käsityksensä mukaan on luonnollista ylläpitää omaa kieltä, koska sen pohja on jo olemassa. Nuoret katsovat tulevaisuuteen ja näkevät venäjän kielen osaamisesta paljon hyötyä. He kaipaavat erilaista kerhotoimintaa, minkä avulla venäjän kieli kehittyisi monipuolisesti. Nuoret haluavat viedä omaa kulttuuriaan koskevia tietoja eteenpäin, esimerkiksi toisille suomalaisille nuorille. Heidän mielestään toisten kulttuurien tuntemus poistaa ennakkoluuloja.

Esimerkkejä nuorten vastauksista:

- ”Minä haluaisin kasvattaa ja kehittää meidän nuorisoa, näyttää heille omia mahdollisuuksia ja päästä eroon ennakkoluuloista venäjänkielisiä kohtaan.”
- ”Meidän perheessä oli alemmuuskompleksi Suomeen muuton alkuvaiheessa kielen osaamattomuuden takia. Minun koulussani on luokkatoverit, jotka kiusaavat ulkomaalaisia, provosoivat konflikteja. Minun mielestäni se tapahtuu toisien kulttuurien tuntemattomuuden vuoksi, tämän takia en itse kiinnitä huomiota sellaiseen kiusaamiseen. Luulen, että ulkomaalaisten kohtelu on pääkaupunkiseudulla kuitenkin parempaa, kuin pienissä kaupungeissa.”

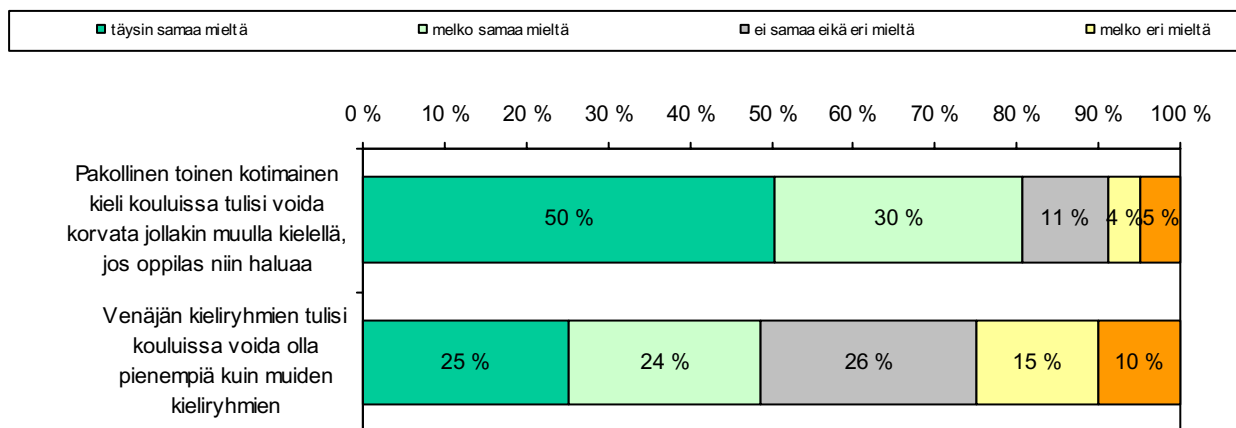
6 Venäjänkielinen opetus kouluissa ja jatko-opinnoissa

Tilanne kouluissa

Kiinnostus venäjän kielen opiskelua kohtaan vaihtelee alueittain. Rajaseudulla Lappeenrannassa ja Imatralla, missä kontaktit venäläisiin ovat jatkuvasti kasvussa, venäjän kielen hallinta kiinnostaa vilkastuneen rajaliikenteen ja työmahdollisuuksien vuoksi.

Kuvio 2.

Venäjän kielen asema kouluissa (Lähde: Työntajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

Koulu antaa valmiudet tulevaan ammattiin ja työelämään. Edellä mainittu työnantajakysely näyttää myös painottavan mm. venäjän kielen merkitystä. (TAK Oy, 2008)

Myös selvitysmies professori Arto Mustajoki¹³ katsoo, että yhtenä Venäjä-yhteistyötä rajoittavana tekijänä on venäjän kielen osaajien vähäinen määrä. Lähtötavoitteeksi tulisi asettaa, että vähintään joka kymmenes suomalainen osaisi venäjää. Mustajoki ehdottaa, että pakollisen ruotsin kielen opinnoista voitaisiin siirtyä valinnaisen naapurin kielen opiskeluun.

Yhdessä suomi toisena kielenä -opetuksen kanssa oppilaan äidinkielen opetus vahvistaa oppilaan identiteettiä ja rakentaa pohjaa monikulttuurisuudelle ja toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Maahanmuuttajien äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta. Se ei ole perusopetuslain 12 §:n mukaista opetusta, vaan sitä opetetaan erillisen valtionavustuksen turvin. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden liitteenä on Opetushallituksen suositus maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen perusteiksi. Opetukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Opetuksen vapaaehtoisuus myös tarkoittaa, että tunnit pidetään kouluajan ulkopuolella.

Haastatteluissa tuli esiin seuraavia venäjän kielen käyttöä vaikeuttavia seikkoja

- Pelko epämiellyttävien tilanteiden synnystä, mikäli käyttää venäjän kieltä julkisesti.
- Lasten ja nuorten äidinkielen opiskelun vaikeus ja motivaation puute. Venäjä äidinkielenä ei kuulu pakollisiin aineisiin eikä siitä anneta numeroa todistukseen.
- Venäjä-äidinkielenä tunnit sijoitetaan usein hankaliin aikoihin.
- Opetusryhmät kootaan eri-ikäisistä ja kieltä eri tasolla hallitsevista oppilaista.
- Lukioissa on liian vähän opettajia, jotka voivat opettaa venäjää äidinkielenä.
- Metodisia ja didaktisia materiaaleja opettajien käyttöön on liian vähän.

¹³ Lähde: Arto Mustajoki : Yliopistojen Venäjä-yhteistyön Venäjä-osaamisen kehittäminen, 2007

- Puutetta on myös opettajista, jotka ovat erikoistuneet valtaväestön kielestä poikkeavan äidinkielen opetukseen ja/tai kaksikielisyyden tukemiseen. Kaikki koulut eivät järjestä äidinkielen opetusta resurssien puuttuessa.
- Äidinkielen opetuksen kesto on vain 2,5 tuntia viikossa, mikä ei kuitenkaan riitä kielen kehittämiseksi ja vahvistamiseksi.
- Opiskelijoiden äidinkielen taso voi olla heikko.
- Äidinkielen ohjelma ei sovi kaikille ryhmän oppilaille.
- Joskus äidinkielen opettaja ei ole venäjänkielinen.

Oman äidinkielen opetus esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa opetushallituksen mukaan:

- Opetuksen tuntimäärä on aiemmin ollut kaksi tuntia viikossa. Vuoden 2006 alusta viikkotuntimäärä nousi kahdesta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin.¹⁴
- Kunnat voivat hakea tähän opetukseen erillistä valtionavustusta Opetushallitukselta.
- Vuonna 2005 tämän erillisen valtionavustuksen turvin järjestettyyn venäjän kielen opetukseen osallistui 3067 oppilasta/opiskelijaa.

Professori Arto Mustajoki katsoo selvitystyössään, että tällä hetkellä venäjän kielen suosio on vähäistä. Venäjää luetaan Suomen kouluissa vain marginaalisesti. Peruskoulussa sitä lukee noin prosentti, lukiossa noin kaksi prosenttia oppilaista. Lukion osalta tilanne on huonontunut nopeasti: vielä vuonna 2002 vastaava luku oli yli kaksi kertaa suurempi. Lukujen tulkinnassa on myös otettava huomioon, että oppilaiden joukossa on usein myös äidinkielisiä, joten suomalaisten venäjää lukevien koululaisten määrä on vieläkin pienempi.¹⁵

Euroopan neuvoston puitteissa toimiva Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) on kiinnittänyt huomiota venäjänkielisten asukkaiden asemaan Suomessa.

ECRI katsoo, etteivät Suomen viranomaiset ole tehneet tarpeeksi venäjänkielisten aseman ja koettujen erityisten ongelmien ratkaisemiseksi. ECRI suosittaa esimerkiksi, että Suomen viranomaiset puuttuvat venäjää puhuviin kohdistuvaan rassistiseen koulukiusaamiseen ja ryhtyvät päättäväisiin toimiin tällaisten ilmiöiden tukahduttamiseksi.

ECRI:n suositukseen sisältyy lisäksi yleisiä, mutta myös venäjänkielisten kannalta merkityksellisiä suosituksia koskien mm. opetusta. ECRI kannustaa Suomen viranomaisia tehostamaan pyrkimyksiään sen varmistamiseksi, että muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat lapset saavat riittävästi opetusta omalla äidinkielellään sekä erityisopetusta suomen ja ruotsin kielessä toisena kielenä. Siksi ECRI kannustaa Suomen viranomaisia tehostamaan pyrkimyksiään kouluttaa ja palkata opettajia ja varmistaa opetusmateriaalien ja taloudellisten voimavarojen riittävä saattavuus. (Lähde: ECRI. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio. Kolmas Suomea koskeva raportti. Strasbourg, 24 Toukokuu 2007.)

Esimerkkejä nuorten vastauksista:

- ”Lukuvuosi koulussa, missä olin 8 tuntia päivässä tulkin kanssa, oli minulle vaikea. Sulkeudun itseeni, enkä pitänyt seuraa kenellekään. Olen kuitenkin löytänyt itseni

¹⁴ Valtionavustusta suoritetaan enintään 2,5 opetustunnissa viikossa opetusryhmää kohti. Avustuksen saamisen ehtona on, että asianomaisten kielen opetusryhmään on kulunut lukukauden alussa vähintään neljä oppilasta tai kurssimuotoisessa opetuksessa kurssin alkaessa siihen osallistuu vähintään neljä oppilasta tai opiskelijaa (3§ 2 momentti, asetus 392/2007 vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista).

¹⁵ Lähde: Arto Mustajoki : Yliopistojen Venäjä-yhteistyön Venäjä-osaamisen kehittäminen, 2007

tietokoneen avulla, koska pienen kaupungin venäjänkieliset omalla negatiivisella elämänasenteella eivät kiinnostuneet minua. Minun vanhempani eivät voineet tukea minua, koska heidänkin piti integroitua ja oppia suomen kieltä. Kaikki olisi voinut olla toisin, jos minun kotoutumisprosessin alussa olisi ollut joku venäjänkielinen harrastuspaikka. Olen nähnyt lahjakkaita ja fiksuja nuoria ihmisiä, jotka ovat jättäneet suunnitelmiaan ja toiveitaan ... koska suomalaiset eivät ymmärtäneet heitä. Molempien kulttuurien kohtaaminen on joskus henkisesti vaikeaa. Haluaisin, että nuoret ihmiset, jotka muuttavat Suomeen, eivät kärsi niin kuin minä. Vaikka kaikki on jo hyvin järjestynyt, tuntuu siltä, että minun elämässäni jotakin puuttuu, en tunne olevani omassa paikassa.”

Venäjänkielinen opetus ammattiopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa

Suomalaiset oppilaitokset ovat jo pitkään tehneet luontevaa yhteistyötä alueen elinkeinoelämän ja yritysten kanssa, joten opetus on hyvin työelämälähtöistä. Oppilaitoksista onkin tullut eri alojen oppimis- ja kehittämiskeskusiksi. Kansainvälisyys on erityisesti Venäjän läheisyydessä sijaitsevilla kaupungeilla oppilaitoksille luontaista johtuen jo siitä, että kauppa sekä erilainen projektityhteistyö Suomen ja Venäjän välillä on aina näkynyt elinkeinoelämässä. Oppilaitokset ovat tietoisesti vahvistaneet Venäjän kielen, kulttuurin sekä kauppataitojen ja tutkimuksen osaamistaan, josta on tullut yksi niiden vahvuustekijöistä.

Näyttää siltä, että samaan kehityssuuntaan pyrkivät suomalaiset ammatinkorkeakoulut sekä yliopistot, jotka ovat suuntautuneita Venäjän kulttuuriin, kieleen sekä liiketalouden tapoihin. Venäjän kaupan asiantuntijoille on entistä enemmän tarvetta. Tänä päivänä on mahdollista opiskella joissakin kaupungeissa jopa venäjän kielellä.

Korkeasti koulutetuilla venäjänkielillä voi olla vaikeuksia yliopistoon pääsyssä suomen kielen tason vuoksi. Korkeasti koulutettujen venäjänkielisten osalta nousee esiin seuraavia haasteita:

- miten hyödynnetään venäjänkielisten ammattilaisten resursseja, joiden määrä kasvaa vuosittain
- mahdollisuus suunnata erikoiskursseja korkeasti koulutetuille venäjänkielisille
- entinen koulutus - pystytäänkö sitä hyödyntämään ja millä ehdolla?

Tietysti vaihtoehtona on opiskella esimerkiksi englanniksi. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että se ei välttämättä helpota työelämään pääsyä tutkinnon suorittamisen jälkeen, vaan suomea edellytetään viimeistään tässä vaiheessa.

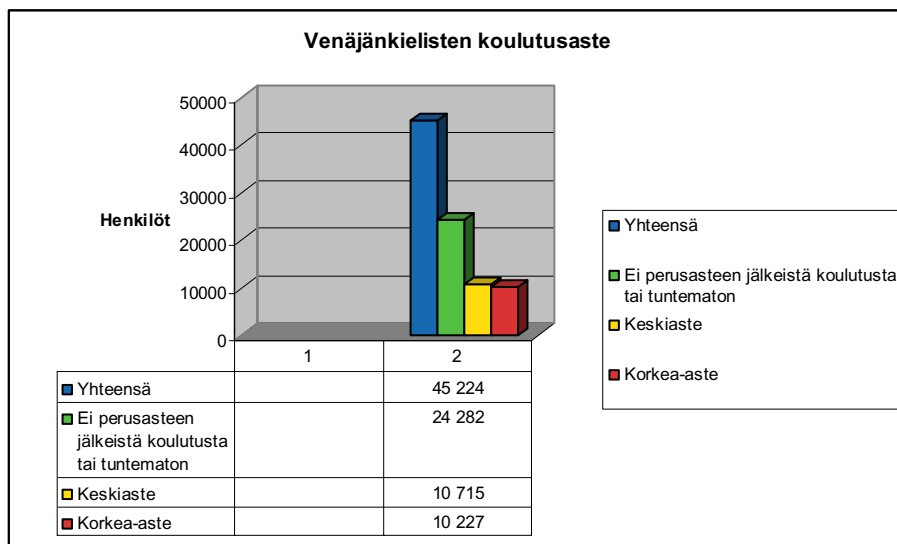
7 Ammatillisesta pätevyydestä

Nykytilanne

Useimmilla aikuisilla venäjänkielisillä maahanmuuttajilla on lähtömaassa hankittua koulutusta ja ammattitaitoa¹⁶, mutta se ei aina takaa suoraan työmarkkinoille pääsyä Suomessa.

Kuvio 3.

Venäjänkielisten koulutusaste¹⁷

Henkilöt vuoden 2007 lopussa, koulutus vuoden 2006 lopussa. (Lähde: Tilastokeskus, 2007)

Korkeasti koulutettujen kannalta on tärkeää, että lähtömaan **koulutusta voi hyödyntää** Suomessa. Tutkintojen tunnustamisella tarkoitetaan päätöstä siitä, millaisen kelpoisuuden ulkomainen tutkinto antaa Suomessa työtä tai opiskelupaikkaa haettaessa. Menettely vaihtelee aloittain, mm. ulkomailla suoritettujen opettajatutkintojen osalta tutkinnon rinnastamispäätökset tekee Opetushallitus. (Tarkemmat tiedot Opetushallituksen sivuilta <http://www.opi.fi>).

Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ulkomailla suoritettujen tutkintojen ja opintojen tunnustamista koskevia säädöksiä ja käytäntöjä Suomessa ei koeta selkeiksi, vaan varsin hankaliksi. Lisäksi viitattiin tietämättömyyteen ulkomaisten tutkintojen sisällöistä.

Maahanmuuttajien on helpompi suunnitella omaa tulevaisuuttaan kohti työelämää, jos he saavat selkeät ohjeet ulkomaisen tutkintonsa vastaavuudesta Suomessa, samoin kuin ohjeet tarvittavan lisäkoulutuksen järjestämisestä. Yhtenä isona akateemisesti koulutettujen ongelmana voidaan pitää esimerkiksi virkamiesammattien muodollisia pätevyysvaatimuksia sekä korkeita kielitaitovaatimuksia suomen ja ruotsin kielissä.

EU:n ulkopuolella tutkinnon suorittaneiden täydennyskoulutuksen tarpeet ovat yksilölliset. Venäjänkielisille yhteistä on kuitenkin kielikoulutuksen tarve. Erityisen hyödyllistä olisi, jos

¹⁶ Kuvio 3.

¹⁷ Koulutustieto on muilla kuin Suomessa syntyneillä laadultaan heikko, joten tiedot ulkomailla syntyneiden osalta eivät ole kattavia. Koulutusastetieto perustuu tutkintorekisteriin:

http://www.stat.fi/meta/rekisteriselosteet/rekisteriseloste_tutkintorekisteri.html (Lähde: Tilastokeskus, 2007)

kielikoulutus integroitaisiin osaksi ammattipätevyyden täydentämistä. Näin myös työelämässä tarvittavat kielitaitovaatimukset tulisivat paremmin huomioituksi.

Opetushallitus voi määritellä ulkomailla tutkinnon suorittaneille tarvittavat täydentävät lisäopinnot tai vaadittavan kelpoisuuskokeen sisällön. Korkeakoulujen ja oppilaitosten resursseista riippuu, kuinka paljon lisäopintojen tosiasiallisia suorittamismahdollisuuksia on olemassa. Selvityksen haastattelujen ja Opetushallituksen kommenttien perusteella vaikuttaa siltä, että Suomen koulutusjärjestelmässä ei ole riittävästi mahdollisuuksia täydentää opintoja tai suorittaa vaadittavia kelpoisuuskokeita. Esimerkiksi opettajien osalta täydentävien opintojen suoritusmahdollisuudet lisääntyisivät, jos pedagogisten opintojen suorittaminen olisi mahdollista useammassa laitoksessa. Kyseeseen voisivat tulla esimerkiksi avoimen korkeakouluopetuksen piirissä tarjottavat opinnot.

8 Venäjänkieliset työelämässä

Työssäkäynti merkitsee myös venäjänkielisille maahanmuuttajille mahdollisuuksia parantaa elämän taloudellisia ehtoja ja antaa luontevan ympäristön sosiaalisten suhteiden solmimiselle ja vuorovaikutukselle perheen ulkopuolella. Maahanmuuttajille työelämä antaa käsityksen suomalaisesta elämäntavasta, normeista, arvomaailmasta ja yhteiskunnasta. Työskentelyllä on myös monia omanarvontunteeseen, elämänhallintaan ja yhteisön arvostukseen liittyviä merkityksiä.

Haastattelujen perusteella voi todeta, että moni venäjänkielinen maahanmuuttaja kokee kohtaavansa epävakaita työmarkkinat ja palkkatyön marginaalissa elämisen. Tämä tarkoittaa niin pätkätöiden varassa elämistä, jatkuvaa lisäkoulutusta kuin työttömyyttäkin. Eriyisen hankalalta näyttää koulutettujen henkilöiden työllistyminen koulutusta vastaavaan työhön. Monet haastateltavat katsoivat, että venäjänkielisten maahanmuuttajien työmarkkinoille pääsy tapahtuu lähinnä etnospesifien ammattien (esim. kouluavustaja, venäjän kielen opettaja ja kaupan myyjä), talouden vähiten arvostettujen ammattien, työmarkkinoiden sisääntuloammattien tai pätkätöiden kautta.

Samoin haastattelujen perusteella tuli esiin, että asenteet venäläisiä maahanmuuttajia kohtaan ovat suomalaisessa työelämässä jossain määrin kielteisiä. Haastateltavien mukaan suhtautuminen venäläisiin työelämässä on kuitenkin viime aikoina muuttunut paremmaksi Venäjän taloudellisen kehittymisen sekä työnantajien työvoimatarpeen vuoksi.

Taulukko 7.

Arvio ulkomaan kansalaisten työttömyysasteista. (Lähde: Tilastokeskus, 2007)¹⁸

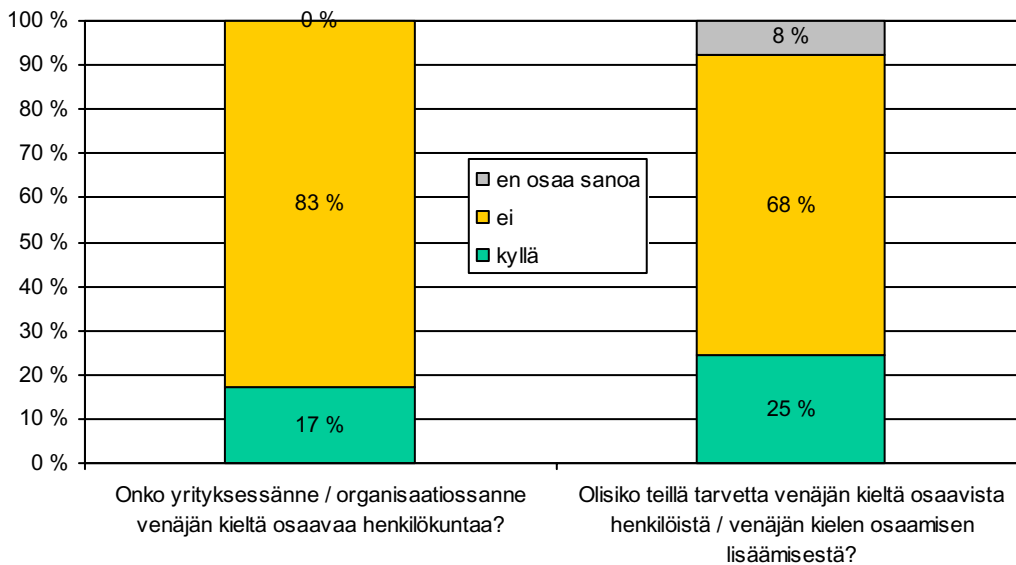
Kansalaisuus	Työttömiä 31.12.2007	Arvio työllisistä 31.12.2007	Työllisten osuus työikäisistä % v. 2005	Suomessa asuvat ulkomaalaiset, 31.12.2007	joista 15-64 - vuotiaita 31.12.2007	15-64 -vuotiaiden osuus ulkomaalaisista, % (31.12.2005)	Arvio työttömyys- asteesta 31.12.2007	Vertailun vuoksi Tilastokeskuksen työttömyysaste 2005
AFGANISTAN	378	216	14,7 %	2 199	1 471	66,9 %	63,6 %	64,1
ALANKOMAAT	47	561	66,0 %	973	849	87,3 %	7,7 %	9,0
BOSNIA-HERTSEGOVINA	147	488	43,6 %	1 657	1 121	67,7 %	23,1 %	32,2
BRITANNIA	201	1 774	62,6 %	3 113	2 832	91,0 %	10,2 %	11,2
ESPANJA	69	524	54,3 %	1 032	965	93,5 %	11,6 %	12,6
FILIPPIINIT	52	396	51,9 %	848	763	90,0 %	11,6 %	13,3
INTIA	80	984	49,7 %	2 330	1 980	85,0 %	7,5 %	9,3
IRAK	689	364	17,6 %	3 046	2 067	67,9 %	65,5 %	63,7
IRAN	494	461	24,6 %	2 614	1 878	71,9 %	51,7 %	51,3
ITALIA	81	662	58,0 %	1 308	1 141	87,2 %	10,9 %	16,5
JAPANI	36	379	47,9 %	896	792	88,4 %	8,7 %	10,2
KIINA	150	1 468	42,3 %	3 943	3 474	88,1 %	9,3 %	8,3
KONGON DEM.TASAVALTA	85	143	31,5 %	748	455	60,8 %	37,3 %	41,4
MAROKKO	165	209	29,6 %	768	707	92,0 %	44,1 %	49,4
NORJA	38	324	56,2 %	697	577	82,7 %	10,5 %	13,4
PUOLA	64	708	55,1 %	1 447	1 284	88,8 %	8,3 %	12,7
RANSKA	68	709	56,6 %	1 378	1 252	90,8 %	8,8 %	11,7
RUOTSI	340	3 355	56,4 %	8 405	5 946	70,7 %	9,2 %	14,9
SAKSA	134	1 739	61,5 %	3 321	2 829	85,2 %	7,2 %	10,8
SERBIA	518	661	33,1 %	3 212	1 998	62,2 %	44,0 %	45,2
SOMALIA	790	578	18,5 %	4 899	3 119	63,7 %	57,7 %	58,7
SUDAN	97	65	11,9 %	1 028	544	52,9 %	60,0 %	58,2
TANSKA	33	326	62,0 %	637	526	82,5 %	9,2 %	12,4
THAIMAA	389	1 243	39,6 %	3 639	3 140	86,3 %	23,8 %	27,1
TURKKI	408	1 285	47,7 %	3 198	2 693	84,2 %	24,1 %	26,8
UKRAINA	198	573	46,2 %	1 613	1 240	76,8 %	25,7 %	29,7
UNKARI	30	398	55,0 %	885	724	81,8 %	7,0 %	10,9
VENÄJÄ	4 264	8 258	41,1 %	26 383	20 089	76,1 %	34,1 %	34,2
VIETNAM	357	538	36,1 %	2 034	1 489	73,2 %	39,9 %	43,4
VIRO	1 124	9 670	62,0 %	19 894	15 605	78,4 %	10,4 %	14,0
YHDYSVALLAT	105	859	45,5 %	2 313	1 891	81,7 %	10,9 %	13,2
KAIKKI ULKOMAALAISET	13 970	48 026	46,2 %	133 430	104 009	78,0 %	22,5 %	25,2
TILANNE 31.10.2007:								31.10.2006
miehet	5 331	28 321	53,2 %	67 385	53 234	79,0 %	15,8 %	18,9 %
naiset	6 370	18 872	38,8 %	63 283	48 640	76,9 %	25,2 %	28,3 %

¹⁸ Tilastokeskuksen ideana on kaavamaisesti (automaattisesti) tuottaa kuukausittaista "perustilasto" ulkomaalaisten työttömyysasteesta. Tilastoa tuotettaisiin johdonmukaisesti samalla kaavalla, mikä toisi esiin muutossuunnat ja kausivaihtelun. Tiedot työttömien määrästä saataisiin työministeriön kuukausitilastoista. Tieto ulkomaalaisten työvoiman määrästä kansalaisuuksittain saadaan laskemalla yhteen TM:n tilastoista saadut työttömien määrät kuukauden lopussa ja arvio työllisten määrästä, joka saadaan kertomalla työikäisten 15-64 -vuotiaiden määrä työssäkäyntitilaston tiedoista saadulla suhdeluvulla työlliset/työikäiset. Työikäisten määrää voidaan kuukausittain arvioida edellisen vuoden lopun tietojen pohjalta. Ajantasaista tietoa ulkomaalaisten kansalaisuuksista työvoiman määrästä ei ole saatavissa. Tiedot maassa asuvien ulkomaalaisten määrästä tuottaa kuukausittain Väestörekisterikeskus. Työvoimaosuus laskettaisiin Tilastokeskuksen viimeisestä työssäkäyntitilastosta, joka ilmestyy vuosittain 3 vuoden viiveellä, ennakkotieto 2 vuoden viiveellä.

Kuvio 4.

Onko venäjän kieltä osaavaa henkilökuntaa? Olisiko tarvetta lisätä venäjän kieltä osaavaa henkilökuntaa?

(Lähde: Työntajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

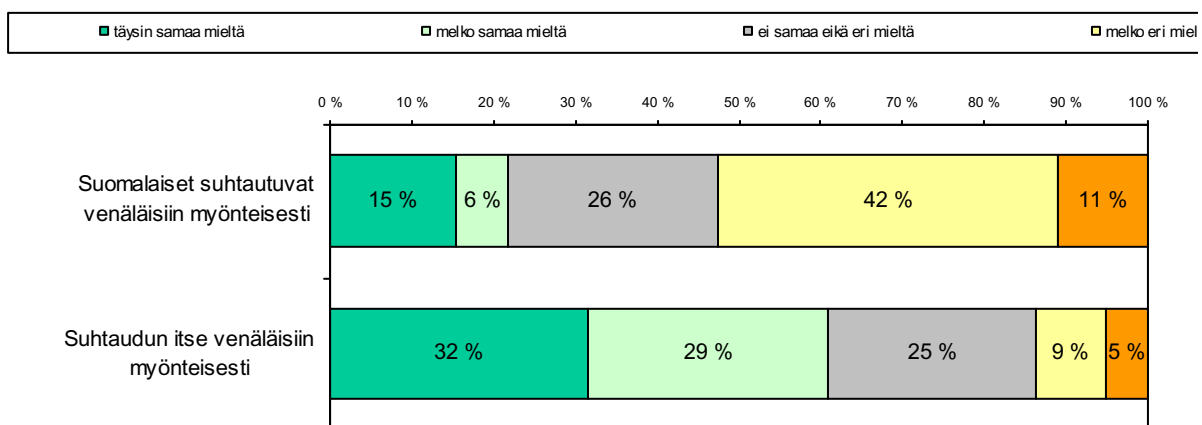

TAK Oy tutkimuksen vuodelta 2008 mukaan joka kuudennella kaakkois- ja itäsuomalaisella työpaikalla on venäjän kieltä osaavia työntekijöitä. Joka neljäs kyselyyn vastanneista yrityksistä tai organisaatioista haluaisi myös lisätä venäjänkielen osaamista työpaikalla.

Tarvitaanko venäjän kieltä työelämässä?

Kuvio 5.

Suhtautuminen venäläisiin työelämässä (Lähde: Työntajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

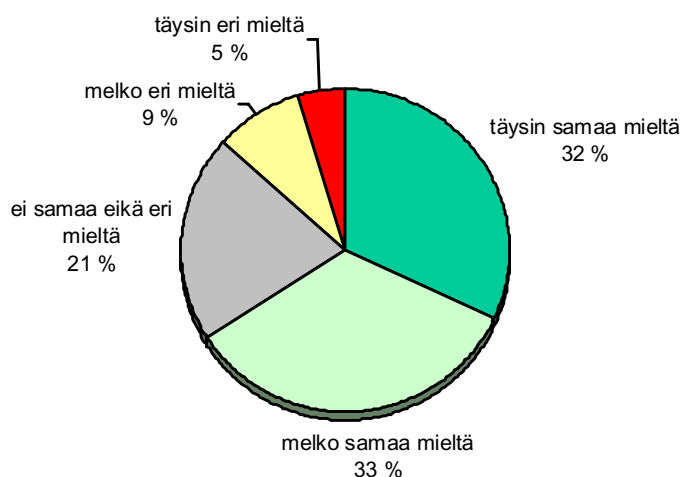

Työnantajista valtaosa on sitä mieltä, että suomalaiset eivät suhtaudu venäläisiin myönteisesti. Sen sijaan he itse sanovat suhtautuvansa myönteisesti venäläisiin. (Työntajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

Eri kielten osaamisen tarvetta on vaikea yksiselitteisesti selvittää. Tämä käy ilmi myös huhtikuun lopulla 2007 julkaistusta Kielipoliittisen työryhmän (KIEPO) raportista. Joitakin arvioita voidaan kuitenkin tehdä. Elinkeinoelämän keskusliitto on tehnyt kartoituksen jäsentensä keskuudessa eri kieltä osaavien työntekijöiden tarpeesta rekrytointitilanteessa. Noin joka kolmannen työntekijän toivotaan osaavan venäjää, mutta vain joka viideskymmenes suomalainen sitä osaa. Ero on huomattava. *Venäjä on kuitenkin meidän pysyvä naapurimme ja riippumatta siitä, kuinka hyvät ovat suhteemme siihen tai kuinka hyvin menee Venäjän taloudella, meidän on viisasta osata naapurimme kieltä ja tuntea sen toimintatavat. Lyhyen ajan minimitavoitteena tulisi olla, että ainakin joka kymmenes suomalainen osaisi venäjää, mieluiten joka viides. Se loisi uudenlaista pohjaa Venäjä-yhteistyölle ja antaisi muutenkin uskottavuutta Suomen maineelle Venäjä-osaamisen maana - kirjoittaa omassa selvityksessään professori Arto Mustajoki.*¹⁹

Kuvio 6.

Venäjän kieltä osaavia henkilöitä ei Suomessa ole riittävästi. (Lähde: Työantajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

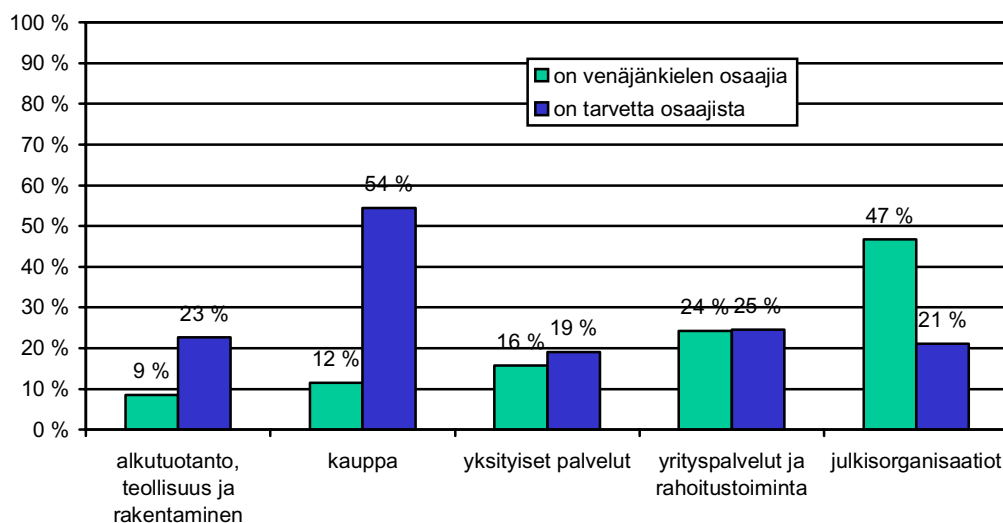

TAK Oy tutkimuksen mukaan kaksi kolmesta kaakkois- ja itäsuomalaisesta työnantajasta on sitä mieltä, että venäjän kieltä osaavia henkilöitä ei Suomessa ole riittävästi.

¹⁹ Yliopistojen venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:11. Arto Mustajoki.

Kuvio 7.

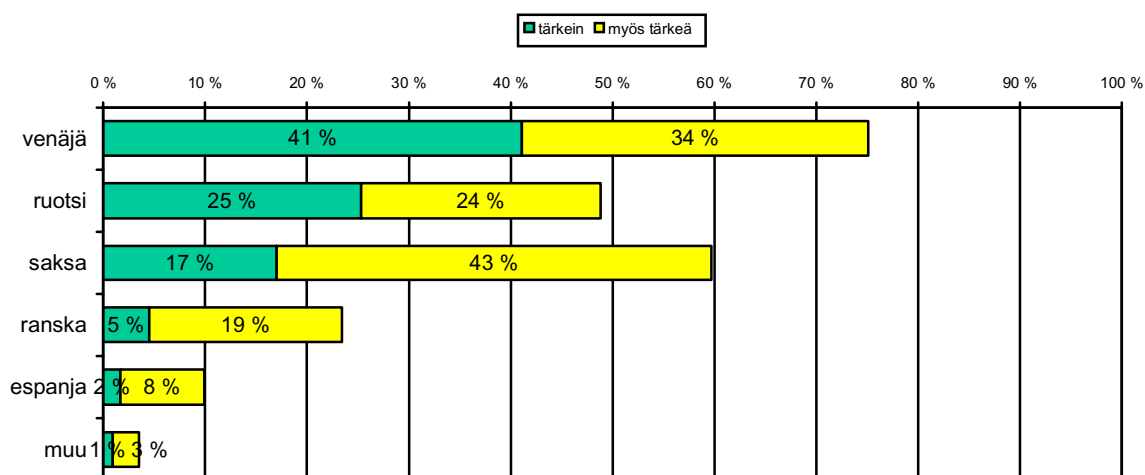
Venäjän kielen osaajat toimipaikoissa toimialoittain (Lähde: Työntajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

Venäläisten ostosmatkailun lisääntyminen näkyy erityisesti kaupan alan yritysten tarpeena rekrytoida venäjänkielentaitoista henkilökuntaa. Joka kuudennessa kaakkois- ja itäsuomalaisessa työpaikassa on venäjän kieltä osaavia työntekijöitä. Työpaikoilla on myös tarvetta lisätä venäjän kielen osaajien määrää. Erityisen suuri tarve venäjän kieltä osaavista työntekijöistä on kaupan alalla. (TAK Oy, Työntajakysely 2008, Itä-Suomi)

Kuvio 8.

Tärkeimmät kielet englannin lisäksi (Lähde: TAK Oy, Työntajakysely 2008, Itä-Suomi)

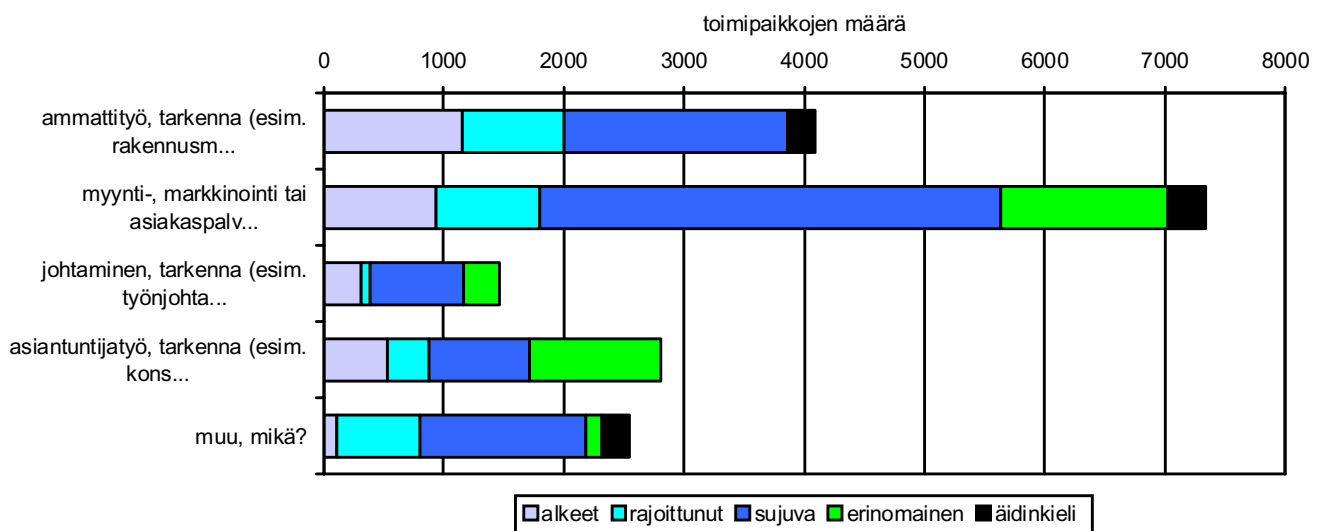
Työnantajat Kaakkois- ja Itä-Suomessa pitävät venäjän kieltä englannin kielen jälkeen tärkeimpänä kielenä, joka suomalaisten tulisi osata. (TAK Oy, 2008)

Selvitettäessä neljän maahanmuuttajaryhmän koulutustaustoja koulutetuimpia ovat venäläiset: joka neljännellä (25 %) pääkaupunkiseudun venäläisellä oli korkeakoulututkinto. Myös keskiasteen tutkinnon oli suorittanut lähes neljännes (22 %) venäläisistä.²⁰

TAK Oy:n tutkimuksen mukaan yli 7 000 toimipaikassa Kaakkois- ja Itä-Suomessa venäjänkielen taidosta olisi hyötyä myynti-, markkinointi- tai asiakaspalvelutehtävissä ja yli 4 000 toimipaikassa ammattityötehtävissä. Ammattityöntekijöiden kieliosaamisen tasoksi riittävät usein alkeet tai rajoittunut osaamisen taso, kun taas myynti-, asiantuntija- tai johtotehtävissä työskenteleviltä odotetaan useimmin vähintään sujuvaa venäjän kielen osaamista.

Kuvio 9.

Minkälaisissa työtehtävissä yrityksessänne / organisaatiossanne on tarvetta tai hyötyä venäjän kielen osaamisesta? Mikä olisi riittävä kieliosaamisen taso työtehtävissä?

(Lähde: Työntajakysely 2008, Itä-Suomi, TAK Oy)

ECRI suosittaa, että Suomen viranomaiset tehostavat toimiaan vähemmistöryhmien, mukaan lukien maahanmuuttajien epäedullisen aseman korjaamiseksi työmarkkinoilla. Näiden toimien tulee kohdistua vahvemmin etniseen syrjintään ja niihin tulee sisältyä toimenpiteitä työntajien asenteiden parantamiseksi näistä ryhmistä tulevien palkkasaamiseen liittyen. Niihin tulee sisältyä myös hankkeita, joiden tarkoituksena on lisätä ulkomailta suoritettujen tutkintojen tunnustamisjärjestelmän joustavuutta sekä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että kielivaatimukset eivät kohtuuttomasti heikennä maahanmuuttajien työllistymistä. (Lähde: Suositus nro. 55 - ECRI. Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio. Kolmas Suomea koskeva raportti. Strasbourg, 24 Toukokuu 2007.)

Syrjintä työhönotossa

Maahanmuuttajanaisten pääsy sisään suomalaiseen työelämään vaatii ankaraa ponnistelua. Työelämässä menestyneillä maahanmuuttajanaistilla on usein korkea koulutus, hyvä kielitaito ja kova motivaatio. Väestöliiton tutkimuksen mukaan myös suomalaista muistuttava ulkonäkö helpottaa työelämässä menestymistä. Eniten ennakkoluuloja kohtaavat venäläiset, aasialaiset ja tummaihoiset naiset.

²⁰ Kirsti Pohjanpää, Seppo Paananen ja Mauri Nieminen, Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002, Helsinki 2003.

Työllistymisen esteinä ovat usein työnantajien ennakkoluulot ja kohtuuttomat kielitaitovaatimukset.²¹

Haastattelujen perusteella monet venäjänkieliset ovat kokeneet syrjintää työhönotossa. Myös ETNO:n²² raportin mukaan työnsaantivaikeudet oli useimmin mainittu esimerkki venäjänkielisiin kohdistuvasta syrjinnästä. Työllistymisen esteinä mainittiin entisessä kotimaassa suoritettujen tutkintojen tunnustamisen ja opintojen täydentämisen vaikeudet sekä kielitaitovaatimukset. Myös näyttötutkintojen ja ammattikokeiden suorittaminen on osoittautunut hankalaksi mm. kielivaikeuksien takia.

Tämän selvityksen haastateltavien sekä ETNO:n raportin mukaan työllistyäkseen maahanmuuttajilta edellytetään myös jonkinasteista suomalaistumista ja luottamuksen herättämistä. Luottamuksen ehtona suomalaisen koulutuksen ja työkokemuksen lisäksi on hyvä suomen kielen taito.

Ylikoulutettu

Monet Suomeen muuttaneet venäläiset/venäjänkieliset ovat korkeasti koulutettuja, mutta silti moni on jäänyt työttömäksi tai kokenut ammatillaisen aseman laskun. Tässä mielessä maahanmuutto on merkinnyt ”aivovuotoa” Venäjältä Suomeen, mutta myös ”aivotuhlausta” venäjänkielisten jäädessä työmarkkinoiden marginaaliin.²³ Ammattiaseman lasku ja pitkäaikaistyöttömyys voi vähentää motivaatiota ja mahdollisuuksia oppia valtakieltä ja tutustua kantaväestön jäseniin sekä johtaa taloudelliseen riippuvuuteen julkisista hyvinvointipalveluista.

Määritelmä ”ylikoulutettu” on aika tuttu venäjänkielisille maahanmuuttajille. Korkeasti koulutettu maahanmuuttaja on erityisen vaikeasti työllistyvä, ja tähän liittyvä problematiikka tuli usein haastatteluissa esiin. Kotimaasta saadun koulutuksen rinnastaminen ja pätevyuden hakeminen ei vielä tarkoita koulutusta vastaavan työn saantia. Maahanmuuttajalla on mahdollisuus parantaa kieltä ja tutustua suomalaisiin työelämään työvoimapolitiittisen harjoittelun avulla. Monet kyllä ymmärtävät että on mahdotonta saada heti ulkomailta saatua koulutusta vastaavaa työtä. Suuri ongelma on se, että suomen kielen taito pitää olla korkealla tasolla ja juuri oman ammatin mukainen.

Työhön pääsy on myös osa kotoutumisprosessia. Maahanmuuttajalle on todella tärkeää päästä työelämään, saada sosiaalisia kontakteja ja parantaa omaa toimeentuloaan. Silloin kun henkilö hakee alempaa työtä, mikä ei välttämättä vastaa aikaisempaa koulutusta, saattaa työnantaja ilmoittaa, että hakija on kyseistä tehtävää varten ylikoulutettu. Hankittu koulutus saatetaan kokea jopa ”raskaana kuormana”. Tieto siitä on ansioluettelossa ja se aina tulee esille. Miten sitten korkeasti koulutettu maahanmuuttaja voi päästä työhön? Auttaako esimerkiksi entisen kotimaan tutkinnon poistaminen ansioluettelosta?

Mitä laki sanoo?

Syrjintää työhönotossa säännellään monessa laissa, esimerkiksi:

- Yhdenvertaisuuslaki 21/2004
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986
- Työsopimuslaki 55/2001
- Valtion virkamieslaki 750/94
- Laki kunnallisesta viranhaltijasta 304/03
- Merimieslaki 423/1978

²¹ Menestyvät maahanmuuttajanaiset, Marja Tiilikainen, Väestöliitto, Helsinki 2008

²² Suomen venäjänkielisten väestönsosan kysymyksiä 2002, Etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työryhmän raportti, Helsinki 2003

²³ Maahanmuuttajien elämä Suomessa, Seppo Paananen, Helsinki 2005.

- Rikoslaki 39/1899
- Perustuslaki 731/1999
- Laki julkisesta työvoimapalvelusta 1295/2002

Ongelma on osattava tunnistaa

Selvityksessä ilmeni, että syrjintä työelämässä on vaikeasti tunnistettavaa. Maahanmuuttajat eivät tunne työsyryjinnän tunnusmerkistöä eivätkä kykene määrittämään, onko heihin kohdistunut kiellettyä syrjintää.

Haastattelussa Valeri Niemenmaa (Rakennusliitto) totesi, että syrjintä työpaikalla on aika tavanomainen asia, mutta hyvin pieni määrä tapauksista päättyy oikeuteen ratkaistavaksi. Jotkut työnantajat käyttävät hyväksi seikkaa, että ulkomaalaiset työntekijät eivät tunne suomalaista työlainsäädäntöä, eivätkä tiedä mitä voi vaatia ja mistä voi saada apua.

9 Terveys- ja sosiaalipalvelut omalla kielellä

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on monimutkainen, ja kokonaisuuden hahmottaminen ja ymmärtäminen on vaikeaa vieraasta kulttuurista tulevalle henkilölle. Jokaisella ulkomaalaistaustaisella henkilöllä, jolla on oleskelulupa ja asuinpaikka kunnassa, on oikeus kunnan palveluihin. Esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaalivirastolla on myös erityinen maahanmuuttajien neuvontapiste. Kunnan tarjoamat vanhusten- ja vammaisten palvelut sekä mielenterveyspalvelut on tarkoitettu näitä palveluita tarvitseville, mutta palvelut helpottavat myös maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen.

Onko kielen tuen tarvetta?

Koska terveys- ja sosiaalipalvelut ovat hyvin erilaisia kuin maahanmuuttajien kotimaissa, niihin liittyvä kieli on myös usein vaikeasti ymmärrettävää. Terveystilaa koskevilla tiedoilla on yksilölle suuri merkitys, joten on tärkeää että diagnoosi ja lääkärin määräykset ymmärretään tarkasti. Sosiaalipalveluissa on sama tilanne – venäjänkielinen maahanmuuttaja haluaa tietää mihin etuihin hän on oikeutettu, mitkä kaikki muut seikat asiaan liittyvät, mihin pitää kiinnittää huomiota jne.

Monet haastateltavat ovat kokeneet negatiivista kohtelua terveys- ja sosiaalialan viranomaisten taholta. Osittain syrjintäkokemukset saattavat myös selittyä kieleen ja kulttuuriin liittyvillä kommunikointivaikeuksilla, minkä takia osapuolet eivät täysin ymmärtäneet toisiaan. Kommunikoinnin ongelmat voivat antaa pohjaa negatiivisiin asenteisiin ja syrjintään.

Miten voidaan parantaa tilannetta?

Monet haastateltavat toivoisivat eri virastoihin venäjänkielisiä työntekijöitä. Silloinkin kun tämä ei ole mahdollista, tulee tarpeellisesta tulkkauksesta huolehtia. Haastattelussa tuotiin kehittämisajatuksena esiin entistä parempi tiedottaminen ja opastaminen venäjän kielellä. Olisi hyötyä, jos ainakin perustiedot internetsivuilla sekä esitteitä olisi saatavilla venäjäksi. Näin henkilö oppii orientoitumaan ja asioimaan tulevaisuudessa itsenäisesti.

10 Venäjänkieliset vammaiset

Kaikki ymmärtävät vammaisuuden yksilöllisellä tavalla, ja jokaisella meistä on omien kokemuksiemme pohjalta yksilöllinen käsitys siitä mitä vammaisuus on. Haastattelussa Natalja Nermanin²⁴ kanssa todettiin, että maahanmuuttajien lähtömaissa vammaisuuden tutkimuksessa on Suomeen nähden eroja ja voi olla, että tietoa eri vammoista ei käytännössä aina ole olemassa (esim. vammojen diagnoosit, diagnosointi). Hänen mielestään maahanmuuttajien odotukset saattavat joskus olla epärealistisia suomalaisia lääkäreitä tai sairaanhoitojärjestelmää kohtaan.

Kunnan tarjoamat peruspalvelut ovat ensisijaisia palveluita kaikille kuntalaisille, myös venäjänkielisille maahanmuuttajille. Vammaisen maahanmuuttaja voi tarvita myös erityispalveluita vamman tai sairauden vuoksi. Kunnan velvollisuus on laatia palvelu- tai muu vastaava suunnitelma jokaiselle vammaiselle henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi. Tämä perustuu vammaispalvelulakiin ja lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Kunnan vammaispalvelun sosiaalityön tavoitteena on edistää vammaisen ihmisen itsenäistä selviytymistä ja vähentää vamman aiheuttamia rajoitteita tai esteitä vammaisen henkilön jokapäiväisestä elämästä.²⁵

Kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Vammaista henkilöä on palveltava ja palveluja järjestettävä ottaen huomioon hänen äidinkiensä.²⁶

Vammaisfoorumi Ry:n mukaan vammaisten ihmisten asema Suomessa on yleisen käsityksen mukaan hyvä. Tosiasiassa vammaisten välillinen ja institutionaalinen syrjintä on yleistä ja laaja-alaista yhteiskunnan eri osa-alueilla.²⁷

Venäjänkielinen maahanmuuttajavammaisten tukiyhdistys ry:n on tehnyt vertailun vammaisten maahanmuuttajien (Suomen kansalaisuuden saaneet sekä ei EU:n kansalaiset) ja syntyperäisten suomalaisten vammaisten etuuksista. Lakiin vammaisuuksista 570/2007 6 §:ään perustuu vaatimus asua Suomessa vähintään kolmen²⁸ vuoden ajan ennen kuin vammaisetus voitaisiin myöntää ja pykälässä 12 on lueteltu etuudet mitkä otetaan huomioon vammaistuessa tai hoidotessa.

²⁴ **Maahanmuuttajavammaisten tukiyhdistys Ry**

²⁵ Asiakkaana vammaisen maahanmuuttaja – tukea asiakaspalveluun, toimittanut Annukka Koskela ja Yodit Melaku Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma Vammaisfoorumi r.y., julkaistu 2007

²⁶ Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisäätöiset palvelut, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2005

²⁷ Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistustarve ja – vaihtoehdot; yhdenvertaisuustoimikunnan välimietintö, komiteamietintö 2008:1

²⁸ Sosiaaliturvalainsäädäntöä sovelletaan Suomessa vakinaisesti asuvaan henkilöön, jolla on Suomessa varsinainen asunto ja koti ja joka jatkuvasti pääasiallisesti oleskelee täällä, 3 § (9.7.2004/635), sosiaaliturvalainsäädännön soveltaminen (9.7.2004/635).

Maahanmuuttajavammaisten tukiyhdistys ry:n mukaan 16-65-vuotiaden erikoisryhmää (vammaiset, pitkäaikaissairaat, ym.) koskevaa toimeentuloa koskevat yksityiskohdat ovat uuden lain myötä vielä epäselviä. Eläkeläisten (yli 65 vuotta) erikoisryhmien (vammaiset ja pitkäaikaissairaat) toimeentulon osalta sosiaalivirasto ja Kela eivät korvaa menoja, joita tulee kun hakee oman entisen asuinmaansa eläkettä (menoja 200 - 500 €/vuosi). Maahanmuuttajavammaisten tukiyhdistys ry:n mukaan ongelma on siinä, että etuoikeutettu tulo mikä lasketaan tulona ja etuoikeutettu tulo mikä ei lasketa tulona perustuu kansalaisuuteen eli syntyperäisillä suomalaisilla on enemmän etuja kuin maahanmuuttajilla (EU ulkopuolelta tulleet) tai Suomen kansalaisuuden saaneilla. Maahanmuuttajien erityistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki ja eläkettä saavan hoitotuki ovat myös venäjänkielisten maahanmuuttajien kannalta relevantteja ja myös ongelmia aiheuttavia tukimuotoja. Esimerkiksi vammaistukea ja hoitotukea ei voida myöntää tai maksaa ulkomailla vakinaisesti asuvalle henkilölle. Ulkomailta muuttaneelle henkilölle tuki voidaan myöntää pääsääntöisesti vasta sen jälkeen, kun hän on asunut Suomessa kolme vuotta.

11 Venäjänkieliset vanhukset

Nykytilanne

Ikääntyneet maahanmuuttajat -kategoria sisältää varsin heterogeenisen joukon erilaisista lähtökohdista tulevia ihmisiä. Jo pelkästään se haastaa Suomen tulevaisuuden vanhuspolitiikan. Osa maahanmuuttajista on tullut Suomeen jo nuorina ja he ovat ikääntyneet täällä asuessa. Osa puolestaan on jo muuttovaiheessa ollut iäkkäitä.²⁹

Taulukko 8.³⁰

55-vuotiaiden ja tätä vanhempien ulkomaiden kansalaisten määrä 1990 – 2007.

Vuosi:	55+	55 - 64	65+
1990	3 176	1 221	1 955
1991	3 801	1 588	2 213
1992	4 620	2 063	2 557
1993	5 556	2 587	2 969
1994	6 406	3 002	3 404
1995	7 250	3 335	3 915
1996	7 999	3 646	4 353
1997	8 835	3 973	4 862
1998	9 471	4 273	5 198
1999	9 858	4 466	5 392
2000	10 424	4 681	5 743
2001	11 270	5 164	6 106
2002	12 054	5 551	6 503
2003	12 492	5 773	6 719
2004	12 941	6 154	6 787
2005	13 685	6 678	7 007
2006	14 613	7 379	7 234
2007	15 588	8 218	7 370

Taulukko 9.³¹

55-vuotiaiden ja tätä vanhempien vieraskielisten määrä 2007. Erityisesti palveluiden tuottamisen kannalta on merkityksellisempää tiedostaa kieliryhmät kuin kansalaisuus. Kuvaavaa Suomen maahanmuutolle on se, että venäjää äidinkielenään puhuvat muodostavat selkeästi suurimman yksittäisen kieliryhmän.

²⁹ Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön, Arja Nylund (Toim.), Turun ammattikorkeakoulu, 2008.

³⁰ Summa 55+ sisältää myös 65+ (55+ = 55-64 ja 65+ yhteensä). Lähde: Tilastokeskus 2007.

³¹ Summa 55+ sisältää myös 65+ (55+ = 55-64 ja 65+ yhteensä). Lähde: Tilastokeskus 2007.

Äidinkieli:	55+	55 – 64	65+
Koko maa	16 055	10 376	5 679
venäjä	6 030	3 762	2 268
eesti, viro	2 068	1 462	606
englanti	1 272	852	420
saksa	1 145	852	567
puola	363	852	78
arabia	361	852	110
espanja	327	852	83
somali	313	852	105
turkki	309	852	148
vietnam	292	852	121

Palvelut omalla kielellä

Haastatteluissa ikääntyvien venäjänkielisten henkilöiden sekä järjestöjen edustajien kanssa tuli korostetusti esiin erityistoimenpiteet, kuten erilaiset tapaamispaikat, kielikurssit, kerhot, seurakuntatyö, retket ja niin edelleen. Nämä toimenpiteet ovat tärkeitä tapahtumia sosiaalisen vuorovaikutuksen turvaajina ja yksinäisyyden ehkäisijöinä. Tiedon ja osaamisen puute muodostavat esteen omaehtoiselle avun hakemiselle. Koska ei tunneta suomalaista palvelujärjestelmää ja mahdollisuuksia, niin ei niistä myöskään osata kysyä.

Puutteellisen suomen kielen taidon vuoksi monet ikääntyvät haastateltavat toivoivat palveluneuvontaa omalla kielellä. Nykyisin joissakin kaupungeissa on jo järjestöjen puolella olemassa neuvontaa omalla kielellä, mutta niiden resurssit ovat niukat.

Tietoa terveydenhuollosta, kotipalvelusta ja erilaisista harrastusmahdollisuuksista ikääntyvät venäjänkieliset maahanmuuttajat saavat ensinnäkin sukulaisilta. Monet haastateltavat välttävät suomalaista terveydenhuoltoa. Heikon suomen kielen ja tulkkiin mahdollisesti kohdistuvan epäluottamuksen takia he saattavat mieluummin matkustaa omaan kotimaahansa saadakseen apua.

Toivottiin myös jatkossa ryhmätapaamisia, venäjänkielistä neuvontaa ja harrastuksia. Ryhmähaastattelussa Malmin virkistyskeskustassa Helsingissä ikääntyneet venäjänkieliset toivat esiin, että he haluaisivat oppia suomen kieltä. Ongelmana on ollut se, että he tarvitsisivat hitaasti eteneviä ja pitkäkestoisia kursseja, jotka olisi suunniteltu heitä varten. Monet ovat oppineet suomen kieltä sekaryhmissä, mutta se on osoittanut vaikeaksi. Kurssin aikana olisi hyödyllistä huomioida käytännön asiointitilanteiden, kuten sosiaali-alan, terveydenhuollon ja muiden alojen arkipäivän sanastoa.

Keskustelussa Urve Jaakkolan ja Hilikka Linderborgin³² kanssa puhuttiin ennakkoluuloista vanhusten piirissä ja keinoista mitä asialle voidaan tehdä. Malmin virkistyskeskus voi olla hyvänä esimerkkinä siitä. Heidän mielestään nykyisin vanhuksilla on paljon vapaa aikaa ja he matkustavat paljon. Suomalaiset iäkkäät ovat kiinnostuneet venäläisestä kulttuurista ja monista muista asioista. Virkistyskeskuksessa järjestetään kansainvälisiä tapaamisia, missä iäkkäät suomen- ja venäjänkieliset tapaavat. Esimerkiksi yhteisen ruoan laittamisen tai yhteisen kävelylenkin kautta syntyy vuorovaikutussuhde. Näillä positiivisilla kokemuksilla poistetaan väärinymmärryksiä ja ennakkoluuloja toisia kohtaan.

³² Vanhustyön keskusliitto ry.

Mikä kaipaa parannusta?

Urve Jaakkolan mukaan jotkut venäjänkieliset maahanmuuttajat - vaikka ovat asuneet Suomessa jo kymmenen vuotta - eivät ole ikinä käyneet elokuvateatterissa tai eivät tiedä missä taidemuseo sijaitsee. Tähän vaikuttaa myös heikko taloudellinen tilanne, josta maahanmuuttajavanhukset kärsivät. Jos lippu elokuvaan, esitykseen, museoon tms. maksaa kahdeksan euroa, ei vanhuksilla ole siihen varaa. Virkistyskeskuksen tai muun järjestötoiminnan kautta on kuitenkin mahdollista järjestää erilaisia kulttuuritapahtumia, mutta järjestöjen mahdollisuudet ovat rajoitettuja.

Viranomaiset ja venäläistaustaiset iäkkäät asiakkaat

Ikääntyneiden venäjänkielisten asukkaiden kokoontumiset ovat heille merkityksellisiä. Keskusteluissa vanhusten piirissä tulee esiin sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia. Haastateltavat ovat myös korostaneet sitä, että venäjänkieliset iäkkäät haluavat tietää mitä suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuu ja että he haluavat olla osa suomalaista elämää.

Ongelmallista on se, että tieto, mikä koskee esim. palveluita, etuja jne. annetaan venäjänkielisille asiakkaille samalla kaavalla kuin suomalaisille. Oletetaan, että venäjänkielinen asiakas tietää ja tuntee suomalaisen järjestelmän. He eivät silti välttämättä tiedä sitä, eivätkä uskalla kysyä. Venäjänkielinen asiakas voi itse tulkita tilanteen niin, että hänestä ei välitetä.

Ryhmähaastattelussa, mihin osallistui 9 venäjänkielistä vanhusta, korostettiin erittäin huonoa suomen kielen opetuksen saatavuutta. Haastateltavat valittivat siitä, että heidän ikäänsä ja opiskelukykyään ei oteta huomioon.

Ryhmän ehdotukset siihen, miten voisi parantaa tilannetta:

- pitää olla erikoisryhmiä, missä otetaan ikä huomioon
- pitäisi opettaa hitaammin, eri opetusprosessi, toistaminen, vähemmän kielioppia ja enemmän käyttökieltä
- käytännön neuvonta suomalaisesta yhteiskunnasta. Tästä pitäisi kertoa heti maahan tullessa.
- Kaupungin antamat setelit esimerkiksi suomen kielen opetukseen
- Olisi hyvä, jos virastoissa olisi ainakin yksi venäjänkielinen virkamies ja palveluiden perustieto käännettynä venäjäksi

Ryhmän tavoitteena on myös ajankohtaisen tiedon saaminen omalla kielellä esimerkiksi heitä koskevien lain muutosten tapahtuessa.³³

Urve Jaakkolan ja Hilikka Linderborgin mielestä vanhuus ei ole opetuksen este, eikä vanhuus tarkoita sitä, että ihminen ei enää pysty oppimaan uusia asioita kuten esimerkiksi kieltä. Lisäksi kulttuuriin tulisi opastaa. Monet venäjänkieliset iäkkäät ihmiset eivät ymmärrä esimerkiksi sosiaalityöntekijän roolia, mitä varten hän on.

Suomalaisella asiakkaalla venäjänkieliseen verrattuna etuna ovat kieli, sukulaiset, lapset ja oma piiri, jotka auttavat, vaikka hänkään ei tuntisi suomalaista palvelusysteemiä. Jos venäjänkielisillä ei ole omaa sukua, niin pitäisi olla neuvontaa ja ainakin joitakin venäjän kielellä annettuja palveluita.

³³ Suurin osa venäjänkielisistä maahanmuuttajista on tehnyt pitkän työuran Venäjällä / Neuvostoliitolla ja saa sieltä eläkettä. Tämä eläke täytyy kuitenkin käydä henkilökohtaisesti Venäjältä hakemassa, koska Suomen ja Venäjän välillä ei ole asianmukaista, muunlaista maksutapaa mahdollistavaa sopimusta. Kuitenkaan Kansaneläkelaitos ei korvaa mitenkään eläkkeenhakumatkoista koituneita matkakustannuksia, vaikka laskeekin Venäjän eläkkeen näytinmääräisesti tuloksi, joka laskee maahanmuuttajien erityistukea.

Nykypäivänä halutaan ja tarvitaan omaishoitajalle saada ”loma”. Ongelma on se, että ei ole paikkaa mihin voisi jättää vanhuksen. Siihen kyllä on oikeus, mutta miten se tapahtuu käytännössä? Pitäisi saada venäjänkielinen päiväkeskus, missä venäjän kielellä voi saada palveluja ja mihin vanhuksen voisi tuoda vaikka muutamaksi tunniksi. Hilikka Linderborg ja Urve Jaakkola uskovat, että kuitenkin jossakin vaiheessa näin tuleekin tapahtumaan, koska venäjänkielisten vanhusten ryhmä on suuri ja sen määrä vielä kasvaa. Palvelun käyttäjinä voisi olla myös suomalaisia, joiden äidinkieli on venäjä. Dementoituva ihminen pystyy vielä kommunikoimaan, mutta pelkästään äidinkielellä. Opittu kieli unohtuu.

Vammaisten henkilöiden päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa.

Ehdotuksia: venäjänkieliset päiväkeskuspalvelut, jotka

- tukevat ikääntyvien venäjänkielisten kotona asumista.
- palvelevat asiakasta, jonka toimintakyky ja kotona asuminen edellyttävät monenlaisia kotihoidon palveluja.
- tarjoavat asiakkailleen virikkeellistä, kuntouttavaa, omatoimisuutta tukevaa ja sosiaalisia kontakteja ylläpitävää toimintaa, esimerkiksi saunotuksen, ruokailut, jalkojenhoitajan palvelut ja toimintatuokioita.
- tukevat omaisten ja läheisten jaksamista ja tarjoavat mahdollisuutta vapaapäiviin
- tarjoavat päiväkeskuspalvelua yleensä yhtenä päivänä viikossa. Harkinnanvaraisesti sitä voi saada myös useampana päivänä.

12 Naisiin kohdistuva väkivalta

Aihetta käsitellään tässä selvityksessä, koska haastattelujen perusteella myös venäjänkielisiin naisiin kohdistuva väkivalta on suhteellisen yleistä, eivätkä uhrin välttämättä tunne oikeuksiaan näissä tilanteissa.

Yleistä

Vuonna 1995 Pekingissä järjestettiin YK:n neljäs naisten asemaa käsittelevä konferenssi, jossa vahvistettiin, että naisten oikeudet ovat ihmisoikeuksia, ja että naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus. Pekingin julistuksessa naisiin kohdistuva väkivalta myös määriteltiin. Väkivallan todettiin heikentävän, jopa mitätöivän naisten mahdollisuuksia nauttia ihmisoikeuksistaan. Julistuksessa naisiin kohdistuva väkivalta määritellään seuraavasti: Käsite naisiin kohdistuva väkivalta tarkoittaa mitä tahansa sukupuoleen liittyvää väkivaltaa, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa naisille fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa tai kärsimystä. Käsite kattaa myös tällaisella väkivallalla uhkaamisen, pakottamisen tai mielivaltaisen joko julkisen tai yksityiselämässä tapahtuvan vapauden riiston.

Niinpä naisiin kohdistuva väkivalta sisältää seuraavat teot, mutta ei kuitenkaan rajoitu pelkästään niihin:

1. Perheessä tapahtuva fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, mukaan lukien pahoinpitely, tyttöjen kotona tapahtuva sukupuoleen kohdistuva riisto, myötäjäisiin liittyvä väkivalta, raiskaus avioliitossa, naisten sukuelinten silpominen ja muut naisille haitalliset perinteistä johtuvat käytännöt, muidenkin kuin puolison harjoittama väkivalta sekä riistoon liittyvä väkivalta;
2. Kodin ulkopuolella tapahtuva fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, mukaan lukien raiskaaminen, seksuaalinen riisto, seksuaalinen häirintä/ahdistelu ja uhkailu työpaikalla, oppilaitoksissa tai muualla, naisilla käytävä kauppa sekä prostituutioon pakottaminen;
3. Fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, johon valtio syyllistyy tai jonka se sallii, missä tahansa sitä esiintyykin. (Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1995.)³⁴

Nykytilanne

Kaija Korhosen ja Noora Ellosen selvityksen tilastojen mukaan vuonna 2005 poliisin tietoon tuli yhteensä 1 204 maahanmuuttajanaisiin kohdistunutta väkivalta- tai uhkausrikosta. Tapauksista 6 % oli seksuaalista väkivaltaa, 72 % muuta fyysistä väkivaltaa ja 22 % tapauksista oli väkivallalla uhkaamista. Muun kuin seksuaalisen väkivallan kohdalla 99 % tapauksista oli eriasteisia pahoinpitelyjä, joista yli puolet oli luokiteltu pahoinpitelyksi, vähän yli kolmannes lieväksi pahoinpitelyksi ja noin 3 % törkeäksi pahoinpitelyksi. Pahoinpitelyistä oli epäiltynä useimmiten puoliso. Lähisuhdeväkivallaksi tapauksista on luokiteltavissa jopa lähes 60 %. Toisin sanoen suurin osa pahoinpitelyistä oli uhrille hyvinkin tutun henkilön tekemiä, tuntemattomien tekijöiden osuuden jäädessä 13 %:iin. Pahoinpitelyjen uhrin olivat pääosin aikuisia naisia: lähes 70 % tapauksista tapahtui 18–40-vuotiaalle naisille. Uhreista 43 % oli Suomen kansalaisia. Muunmaalaiset väkivallan uhrin edustivat pääosin niitä kansalaisuuksia, jotka ovat eniten edustettuina Suomessa: useimmiten väkivallan uhriksi joutuivat venäläiset, virolaiset ja somalialaiset naiset. Syntyperän mukaan tarkasteltuna puolestaan eniten väkivaltaa kokivat Ruotsissa ja Venäjällä/Neuvostoliitossa syntyneet naiset.

³⁴ Voimavarakeskus Monikan venäjänkielisten maahanmuuttaja-asiakkaiden väkivaltakokemuksia parisuhteessa - irrottautuminen ja selviytyminen, opinnäytetyö, kevät 2008, Raili Alén ja Natalie Gerbert.

Haastattelussa Natalie Gerbert³⁵ totesi, että usein naisten kokema väkivalta keskittyy perheeseen. Parisuhteen ulkopuolinen väkivalta on parisuhdeväkivaltaa useammin uhkailua ja erityisesti seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä ja seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamista tai sen yrittämistä. Parisuhteen ulkopuolellakin sattunut väkivalta on usein jonkun tutun tekemää. Tekijät olivat useimmiten miesystäviä, tuttuja tai naapureita, asiakkaita tai potilaita tai muita perheenjäseniä. Muu väkivaltainen perheenjäsen oli yleensä isä.

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus³⁶

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus perustuu ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen: ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina, ja kaikilla on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on jokaisen ihmisen perusoikeus.

Kulttuurisen taustan vaikutus

Omassa kotimaassa turvaton naisten oikeudellinen asema voi vaikuttaa siihen, että Suomeen muuttavat venäjänkieliset naiset esimerkiksi entisestä Neuvostoliitosta eivät usko viranomaisten apuun. Turvakotien olemassaolo Suomessa on heille tuntematonta. Naiset eivät tiedä eivätkä tunne turvakotipalveluita, erityisesti silloin, kun asuvat jossakin pienissä kaupungeissa, missä on hankala saada tietoa ja apua. Kotiväkivallasta kertominen jollekulle ulkopuoliselle koetaan häpeäksi. Jos ongelmiin ei puutu, voi käyttäytymismalli periytyä lapsillekin.

Taulukko 10.

Maahanmuuttajanaiset väkivallan uhrina selvityksen perusteella seksuaalirikosten uhrien yleisimmät syntymämaat (muu kuin Suomi), rikokset/100 asukasta ovat:

Syntymämaa	N	Rikokset/100
Ruotsi	21	0,15
Neuvostoliitto/Venäjä	13	0,05
Viro	11	0,16
Irak	4	0,21
Ei tiedossa	4	

Väkivalta ilmenee parisuhteessa monin eri tavoin

Usein väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset pyrkivät peittelemään ja vähättelemään väkivaltaa huonon kielitaidon ja lainsäädännön tuntemuksen puuttumisen vuoksi. Asenteisiin vaikuttaminen on tärkeää, sillä väkivalta tai sen uhka ymmärretään liian usein kulttuurisena piirteenä. Suomen perustuslaissa korostetaan mm. uskontojen kunnioittamista, mutta joissakin tapauksissa tämä voi haastateltavien mukaan väärin ymmärrettynä olla vaarallista maahanmuuttajanaisille ja -tytöille, koska tällöin voidaan virheellisesti "katsoa läpi sormien" jopa viranomaistaholta sellaista pari- ja lähisuhdeväkivaltaa, joka on tuomittavaa.³⁷

Väkivaltaisesti käyttäytyneet puoliset ovat saattaneet myös estää väkivallan kohdetta saamasta tietoa oikeuksistaan ja rajoittaa heidän tekemisiään. Joskus puoliset antavat virheellistä tietoa esimerkiksi siitä, että avioero johtaisi automaattisesti oleskeluluvan perumiseen tai lasten

³⁵ Monika - Naiset liitto Ry

³⁶ Lähde: <http://www.ihmisoikeudet.net>

³⁷ Lähde: Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Helsinki, 2005

huoltajuuden menettämiseen. Moni venäjänkielinen nainen ei todennäköisesti tälläkään hetkellä ole tietoinen siitä, että väkivalta perheessä ja lähisuhteessa on rikos. Tähän voi vaikuttaa se, että omassa kotimassa lainsäädäntö on vielä jäsentymätöntä ja keskeneräistä, eivätkä poliisit ja oikeuslaitos välttämättä näe perheensisäistä väkivaltaa kovin isona ongelmana. Toisaalta suomalainen oikeudellinen järjestelmä on tuntematon, vaikea ymmärrettävä.

Oleskelulupa ja parisuhdeväkivalta

Kun oleskeluoikeus on perustunut perhesuhteeseen, suomalainen puoliso voi alkaa käyttää oleskelulupaa valtaelementtinä parisuhteessa. Jatko-oleskeluluvan saaminen on usein vaikeaa tai ainakin epäselvää tilanteissa, jossa ulkomaalaisen ja suomalaisen välinen avioliitto purkautuu puolison väkivaltaisuuden vuoksi. Monet ulkomaalaiset naiset sietävät tämän vuoksi parisuhdeväkivaltaa varsin pitkään turvatakseen mahdollisuutensa pysyvän oleskeluluvan saamiseen. Avioliiton purkautuessa selkeän väkivaltaisuuden vuoksi, tulisi oleskeluoikeuden jatkamiseen olla mahdollisuus.

Nykyisin venäläinen/venäjänkielinen nainen Suomessa joutuu näytön suhteen haastavaan tilanteeseen halutessaan saada pysyvän oleskeluluvan: rikosilmoitus, lääkärinkäynti, avioero, lasten huoltajuus, oikeudenkäynti. Näytön esittäminen on vaikeaa ja vaatii aikaa. Kaiken lisäksi useimmiten uhrin henkinen ja fyysinen kunto on huono, ja vaatii väliintuloa ja apua. Nainen ei välttämättä pysty arvioimaan tilannetta järkevästi, hän voi antaa periksi ja väkivalta voi jatkua.

Muut ongelmakohdat

Haastattelun aikana N. Gerbertin kanssa ovat tulleet seuraavat seikat, mitkä olisi syytä ottaa huomioon selvityksen tekemisessä. Ensinnäkin, lääkärinkäynnillä venäjänkielisiä naisia hävettää puhua pahoinpitelystä, eivät he halua ”paljastaa” väkivaltaista miestä. Sen sijaan he keksivät vaan erilaisia tarinoita niin kuin ”olen pudonnut”, ”olen itse vahingoittanut itseäni”, etsivät viat ja syyt itsestänsä, ”hän on hyvä mies viikolla, pelkästään viikonloppuisin...”

Natalie Gerbertin kokemuksen mukaan venäjänkielisillä naisilla Suomessa ilmenee seuraavia ongelmia:

- Jos pahoinpitelevä mies on suomalainen tai pysyvästi Suomessa asuva, niin on hyvin mahdollista, että hänellä ei ole ensimmäinen avioliitto ulkomaalaisen naisen kanssa. Silloin mies hyvin tietää, miten pitää toimia eri instansseissa ja tuntee jonkun verran lainsäädäntöä. Hän voi uhkailla voivansa karkottaa naisen maasta.
- Venäjänkieliset naiset ovat kokeneet, että joskus poliisilla on negatiiviset asenteet ja venäläisnaisiin/venäjänkielisiin naisiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Poliisin ei aina ole koettu suhtautuvan riittävän vakavasti väkivaltatilanteisiin. Naisen suomen kielen taito on usein aika heikko, jolloin avun hakeminen on vaikeaa. Poliisin pelätään myös soittavan heti miehelle ja kysyvän tilanteesta, jos nainen on hakenut apua puutteellisella kielitaidolla.
- Alkeisvaiheen rekisteröinti – oleskeluluvan hakeminen, pankkitilin avaaminen, Kelan tai työvoimatoimiston lomakkeiden täyttäminen jne. yleensä hoitaa mies. Näin venäjänkieliset naiset ovat miehistä riippuvaisia eivätkä osaa itsenäisesti toimia maassa.
- Venäläiset/venäjänkieliset naiset pelkäävät karkotusta maasta. Elämä Suomessa on jo järjestetty, lapset käyvät koulussa jne., joten karkotus on suuri pelko.
- Venäjänkielinen nainen ei kuulu kotoutumissuunnitelmaan eikä saa mitään perustietoa suomalaisesta järjestelmästä esimerkiksi, jos hän tultaessa Suomeen oli tullut raskaaksi eikä hakeutunut työvoimapalveluiden piiriin.
- Raiskausta kotipiirissä on vaikea näytää. Rikosilmoituksia tehdään harvoin.

- Venäjänkielisellä naisella on korkea kynnys lähteä etsimään apua väkivaltatilanteen katkaisuun julkiselta sektorilta. Venäjänkieliset naiset kokevat kohtaavansa usein ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä viranomaistaholta.
- Väkivallan näyttäminen on psyykkisesti rankkaa, mutta nykypäivänä se on ainoa keino saada pysyvä oleskelulupa. Näyttöprosessi voi kestää jopa pari vuotta.

Mitä pitää parantaa?

- Suomessa ei ole vielä saavutettu EN:n asettamia tavoitteita esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan erityisluonteen huomioimisessa rikoslainsäädännössä, uhrille tarjottavien palveluiden, suojelun ja oikeusavun riittävydessä eikä budjettimäärärahojen myöntämisessä lakien toimeenpanoon.³⁸
- Suomi on jo useamman kerran saanut huomautuksen YK:n naisten syrjinnän vastaiselta komitealta siitä, ettei valtiovalta ole riittävästi tarttunut parisuhdeväkivaltatilanteeseen.

Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Finland, forty-first session 30 June-18 July 2008

Principal areas of concern and recommendations

16. The Committee calls upon the State party to intensify its efforts to prevent and address all forms of violence against women and girls, including domestic violence, in accordance with the Committee's General Recommendation 19 and the State party's reaffirmed commitment during the Universal Periodic Review of the Human Rights Council (A/HRC/WG.6/1/FIN/4, paragraph 50). It also calls upon the State party to put in place expeditiously a comprehensive strategy or action plan and a campaign to prevent and eliminate all forms of violence against women and girls, and an effective institutional mechanism at the Cabinet level to coordinate, monitor and assess the effectiveness of measures taken.

The Committee recommends that the State party carry out studies and monitor closely the new law on the mediation procedure in order to ensure that such procedure is implemented in a way that respects and promotes women's human rights and does not lead to perpetrators escaping prosecution.

The Committee urges the State party to ensure that a sufficient number of shelters, staffed by expert personnel, provided with adequate financial resources are available to women victims of violence. It further recommends that shelters adhere to a strict policy of confidentiality to protect the victim's identity and the locality of shelters. The Committee urges the State party to take steps towards enacting a legislation criminalizing sexual harassment.

Selvityksen ulkopuolelle ovat jääneet lapsiin liittyvät kysymykset. Maahanmuuttajanaiset pelkäsivät isän saavan automaattisesti lapset avioerotilanteessa, millä heitä myös oli peloteltu.

³⁸ Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2007

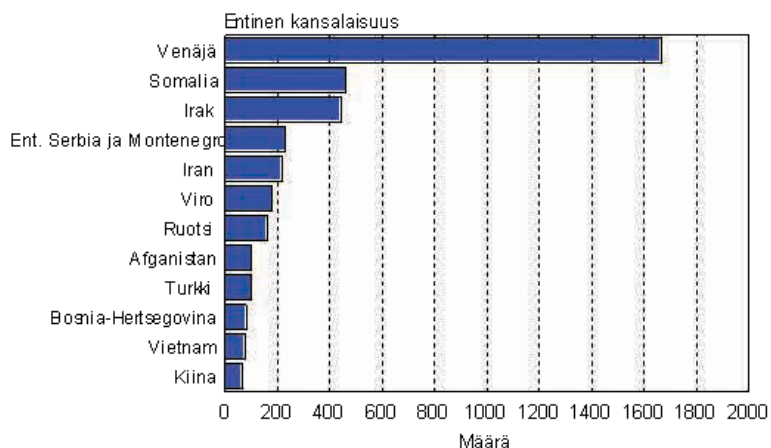
13 Osallistumisoikeus

Nykytilanne

Suomen kansalaisuuden sai vuoden 2007 aikana 4 800 Suomessa vakinaisesti asunutta ulkomaan kansalaista. Määrä on 400 enemmän kuin vuonna 2006. Suomen kansalaisuuden saaneista naisia oli 2 750 ja miehiä 2 100.

Kuvio 10.

Suomen kansalaisuuden saaneet entisen kansalaisuuden mukaan 2007³⁹ (Tilastokeskus, 2007)

Suomen kansalaisuuksia myönnettiin eniten Venäjän (1 650)⁴⁰ ja Somalian kansalaisille (460). Kolmanneksi suurin ryhmä Suomen kansalaisuuden saaneissa olivat Irakin kansalaiset (440). Kansalaisuuden saaneista oli alle 15-vuotiaita 1 350 ja 65 vuotta täyttäneitä 200.

Selvitystyössä oli tarkoitus saada tietoa seuraaviin kysymyksiin:

- Mikä on venäjänkielisten osuus kunnallisessa päätöksenteossa, luottamustehtävissä, politiikassa?
- Osallistuvatko he aktiivisesti? Jos ei, niin mistä se voi johtua?
- Venäjänkielisten osallistumisoikeus ja aktiivisuus yhteiskunnallisissa kysymyksissä?
- Onko tähän vaikutuskanavia? Mitä kanavia/malleja pitäisi olla?
- Ikäluokkaerot, sukupuolierot?

Yhteiskunnallista osallistumista koskeviin kysymyksiin haastateltavilta saatiin yleisesti aika niukkoja vastauksia. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että tavalliset venäjänkieliset, jotka eivät toimi aktiivisesti järjestöissä, eivät usko poliittiseen osallistumiseen omana vaikuttamisväylänään. Kaikki venäjänkieliset eivät äänestä eivätkä heidän mielipiteensä tätä kautta välity poliittisiin päätöksiin.

Maahanmuuttajat voivat äänestää kunnallisvaaleissa kahden vuoden Suomessa asumisen jälkeen. Ilman asumisaikarajoituksia äänioikeutettuja ovat Euroopan unionin jäsenvaltioiden sekä Islannin ja Norjan kansalaiset.

³⁹ Tästä tilastosta ei enää vuonna 2008 ilmesty suomenkielisiä tilastojulkistuksia (Lähde: Tilastokeskus, 2007)

⁴⁰ Taulukossa 8. Venäjänkieliset kansalaisuuden mukaan 20 suureissa kaupungeissa v.2007.

Haastatteluissa tuli esiin, että kaikki maahanmuuttajat eivät ole äänioikeudestaan tietoisia. Suomalainen äänestysmenettely, joka voi poiketa kotimaassa koetusta, voi olla vieras. Monet venäjänkieliset haastateltavat ovat tuoneet esiin varsin passiivista suhtautumista politiikkaan. Vaikuttaa siltä, että osa jättää äänestämättä osoituksena tyytymättömyydestä harjoitettua politiikkaa kohtaan, mutta toisten kohdalla on samaan aikaan kyseessä tyytyväisyys nykytilanteeseen. Äänestämättä jättäminen voi siis olla sekä protesti että hiljainen hyväksyntä demokratiaa ja sen tuotoksia kohtaan. Myös puutteellinen suomen kieli voi toimia pidäkkeenä niissäkin tapauksissa, joissa maahanmuuttaja olisi muutoin kiinnostunut osallistumaan yhteiskunnallisesti.

Kysymyksiin miten voi parantaa venäjänkielisten aktiivisuutta ja mitä asialle voi tehdä haastateltavat ovat maininneet seuraavat seikat:

- monet eivät tiedä äänioikeudestaan kunnallisvaaleissa. Ainakin perustieto suomalaisesta äänestämismenettelystä - tieto miten Suomessa äänestetään, kuinka se tapahtuu, mihin pitää mennä, tehdä jne. - on puutteellista.
- Tietoa tulisi olla venäjänkielellä sekä sähköisessä muodossa että painettuina esitteinä (tältä osin kunnallisvaaleissa 2008 mentiinkin eteenpäin, kun oikeusministeriö tuotti materiaalia maahanmuuttajien osallistumisoikeudesta entistä useammalla kielellä, ml venäjäksi).
- myös maahanmuuttajille suunnatuista, Suomen poliittista järjestelmää koskevista kursseista voisi olla hyötyä.
- olisi hyvä tuoda esiin enemmän positiivisia esimerkkejä osallistumisesta.

Toiminnanjohtaja Anna Leskinen (FARO ry, Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry) vastaa kysymyksiin venäjänkielisten osuudesta kunnallisessa päätöksenteossa, luottamustehtävissä ja politiikassa seuraavasti. Hänen mukaan ei sinänsä ole vaikea päästä mukaan poliittiseen toimintaan. Sen sijaan vaikeaa on todella vaikuttaa päätöksiin. Leskisen mielestä yksi syy siihen etteivät venäjänkieliset asukkaat lähde aktiivisesti vaaleihin on se, että he eivät usko eikä heillä ole positiivista kokemusta siitä, että heidän ääntään kuullaan. Esimerkiksi kunnanvaltuuston toiminnasta ja toimivallasta on hyvin vähän tietoa. FARO ry on vaalien yhteydessä tiedottanut Spekr -lehden kautta joko venäjänkielisistä ehdokkaista tai niistä, jotka ovat tuoneet esiin erityisesti venäjänkielisiä asukkaita koskevia kysymyksiä.

- ”Pitäisi tunnistaa, että usein venäjänkielisiä ehdokkaita ei tunneta yhteisössä, usein heillä itsellään ei ole riittävästi yhteyksiä” - Anna Leskinen toteaa.

FARO ry katsoo, että tilanteeseen voi vaikuttaa valistustyöllä, luottamusmiesten kokemuksia esiin tuomalla sekä venäjänkielisten yhdistysten aktiiveja kouluttamalla. Näin voisi muodostua verkostoja ja välittyä tietoa. Puolueet eivät kuitenkaan vielä tunne venäjänkielisten järjestöjen olemassa oloa tai niiden välittämää tietoa. FARO on pyrkinyt eri vaalien alla virittämään keskustelua, mutta Anna Leskisen mukaan kiinnostus on toistaiseksi ollut vähäistä.

Oikeusministeriön järjestämä äänestysaktiivisuuskampanja⁴¹ välitti mm. venäjänkielisille tietoa äänestämisestä. Venäjänkielisille toimitettiin Spekr -lehden välissä liite äänestämisestä eduskuntavaaleissa. Äänioikeutettuja venäjänkielisiä on yli 10 000. Kuurojen ja näkövammaisten liittojen kanssa tuotetaan myös äänestämiseen liittyvää tiedotusmateriaalia. Eduskuntavaaleissa äänestämisestä julkaistaan selkokielineen esite ja lisäksi ilmestyy laajempi selkokielineen demokratiaopas. Myöhemmin voidaan arvioida, miten tehostunut tiedotus vaikuttaa venäjänkielisten äänestysaktiivisuuteen.

⁴¹ Lähde: <http://www.om.fi>

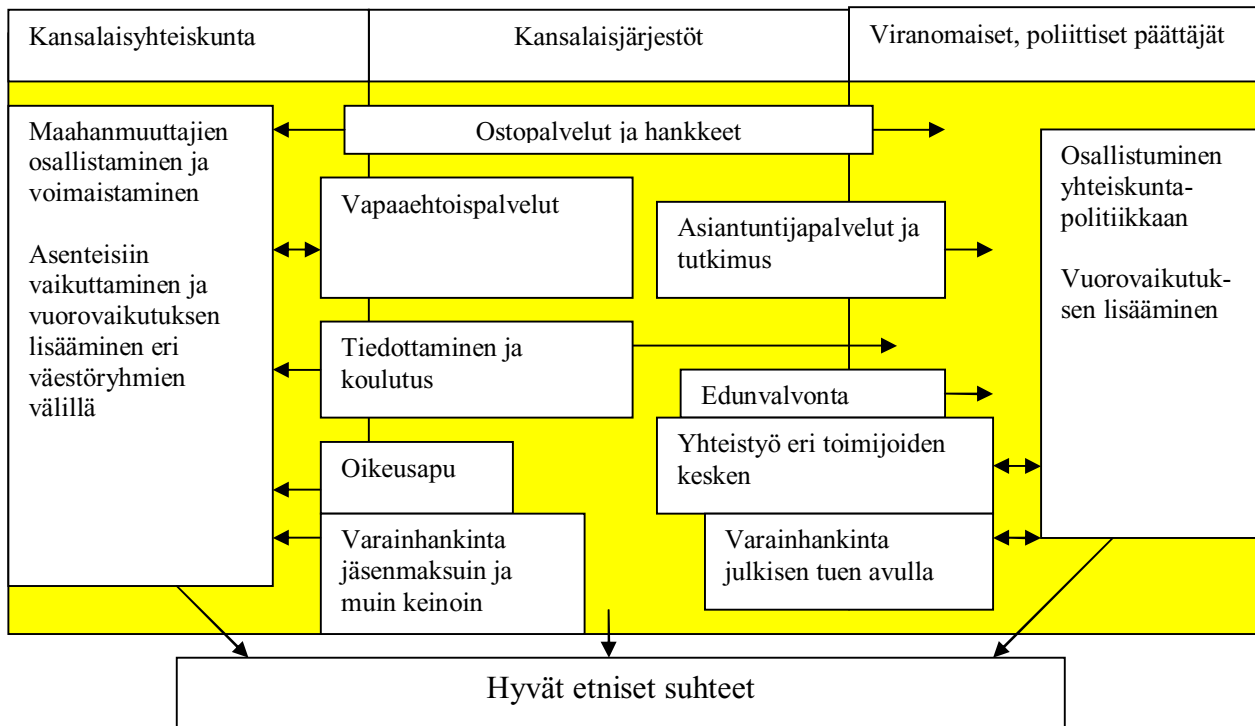
14 Venäjänkieliset järjestöt

Venäjänkielisten järjestöjen rooli Suomessa on tärkeä sekä osallistumisen väylänä että tiedon ja palveluiden tuottajana. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että monissa kunnissa arvostetaan venäjänkielisten järjestöjen työtä, tehdään yhteistyötä ja tuetaan toimintaa. On itsestään selvä, että venäjänkielisten järjestöjen rooli on korvaamaton erityisesti silloin, kun kaupunki ei itse pysty tarjoamaan tiettyjä palveluita, esimerkiksi asiakkaiden kielen tai kulttuurierojen takia. Järjestöt yrittävät vaalia venäläistä kulttuuria heille uudessa asuinympäristössä, haluavat säilyttää venäjänkielensä tasokkaana sekä edistää suomalaisten kiinnostusta venäjänkielistä väestönosaa kohtaan. Venäjänkieliset järjestöt ovat myös työllistäjiä ja hyviä esimerkkejä kotoutumistyön edistämisestä.

Keskeiseksi ongelmaksi koetaan venäjänkielisiä edustavien järjestöjen riittämätön taloudellinen tuki. Järjestöjen edustajien sekä viranomaisten keskinäinen yhteistyö on tärkeää. Kuitenkin suurimmalla osalla haastatelluista oli selkeä huoli yhteistyön todellisesta vaikuttavuudesta sekä aidon osallisuuden puutteesta. Järjestöjen edustajien mukaan järjestöt tulisi ottaa huomioon jo asioiden valmisteluvaiheessa, ei vain lopuksi antamaan lausuntoa valmiista tuotoksesta, jolloin vaikutusmahdollisuudet ovat hyvin vähäisiä.

Kuvio 11.

Järjestöjen rooli ideaalitalanteessa kotouttamisen ja hyvien etnisten suhteiden edistämisessä sekä yhteiskuntapolitiikkaan vaikuttamisessa.⁴²

Venäjänkielisten järjestötoiminta on koko ajan laajentumassa – erityisesti alueilla, missä on venäjänkielisten asukkaiden keskittymiä. Suurissa kaupungeissa, joissa asuu huomattava osa venäjänkielisestä väestöstä, yhdistykset alkavat erikoistua tietyn kohderyhmän asioiden edistämiseksi – vanhuksat, vammaiset, nuoret, kotiäidit jne.

⁴² Lähde: Järjestöjen rooli hyvien etnisten suhteiden edistämisessä sekä kotouttamisen kehittämisessä, järjestöjen kotouttamisen ja etnisen yhdenvertaisuuden politiikka -työryhmän raportti 2008

Venäjänkielisten yhdistysten toiminta sisältää mm.:

- Suomen venäjänkielisten asukkaiden oman kulttuurin perintöjen ja suhteiden ylläpitäminen;
- lasten oman äidinkielen kehittäminen, mm. harrastusten kautta;
- suomenkielen kurssien järjestäminen;
- opastus koulutuksen, työn- tai harjoittelupaikan etsimisessä;
- neuvonta ja sosiaalinen tuki uusien tulokkaiden perehtymisessä Suomen yhteiskuntaan, kulttuuriin jne.

Järjestöjen osallistuminen kotouttamiseen kunnan, alueen ja valtion tasolla antaa tietoja maahanmuuttajien tarpeista ja tilanteesta.

Esiin tuotuja ongelmakohtia

- vaikeuksia rahoituksen saamisessa, mm. kunnissa kotouttamistoimintaa varten;
- henkilöstön puutteet, koulutuksen ja tietojen täydentämisen vähäisyys ja hajanaisuus;
- jatkuvuuden puute,
- tiedon puute mm. kotouttamislainsäädännöstä ja sen soveltamisesta;
- yhteistyön vähäisyys viranomaisten ja suomalaisten yhdistysten kanssa.

Haastattelussa Anna Leskinen (FARO ry) myös totesi, että Liiton pääkaupunkiseudun ulkopuolella olevien jäsenjärjestöjen toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. Käytännössä aktiivisuus vähenee jos ja kun aktiivi ei ole enää työtön eli lähtee työmarkkinoille. Vaihtoehtona on kehittää joku projekti ja sen kautta saada rahallista tukea. Rahallisen tuen saamisessa ja jatkuvuuden turvaamisessa on paljon erilaisia ongelmia.

FARO ry:n esittämät nykypäivän ongelmat ja niiden mahdolliset selvitykset

1. *FARO ry:n tietojen mukaan Helsingin työvoimatoimiston sekä TM linjauksen seurauksena vuonna 2008 on ainakin pääkaupunkiseudulla todella vaikea saada mukaan työttöminä olevia venäjänkielisiä aktiiveja eri yhdistysten hallituksiin ja/tai johtotehtäviin. Se johtuu siitä, että työvoimatoimistot eivät edelleen anna selkeitä ohjeita siitä, miten työtön voi aktiivisesti osallistua järjestötoimintaan ilman että työvoimatoimisto ei käsitelisi sitä esteeksi työttömyysrahan saamiseen, koska edelleen käytännössä ei ole selvä eikä laajasti tiedotettu missä kulkee raja tavallisen ja ”epätavallisen” vapaaehtoistyön välillä (Laki työttömyysturvasta). Ihmiset pelkäävät epäoikeudenmukaisuutta tai epäpätevyyttä viranomaisten toiminnassa, jos selkeitä sääntöjä ei ole.*

Pääsääntöisesti vapaaehtoistyö ei ole este työmarkkinoiden käytettävissä ololle, mutta mikäli yhdistyksen toimintaan liittyy taloudellisen edun tavoittelemista tai toiminta työllistää asiakasta siinä määrin, että se on este kokoaikatyön vastaanottamiselle, ei työnhakijalla ole oikeutta työttömyysetuuteen. Työministeriö ei pidä suotavana maahanmuuttajien positiivisen erityiskohtelun toteuttamista työttömyysetuuden myöntämisedellytyksissä. Vapaaehtoistoimintaa, erityisesti maahanmuuttajajärjestöjen toimintaa, tulisi tukea, mutta sen tulisi tapahtua ensisijaisesti muunlaisin toimenpitein kuin työttömyysturvan avulla. Myös Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen ehtoihin ja yhteensovittamiseen palkkatuella työllistämiseen sisältyi järjestöjen vaikeaksi kokemia kohtia.

15 Venäjänkielinen media

Suomessa ilmestyviä venäjänkielisiä julkaisuja edustivat ”Spektr” - ja ”Severnyi trgovyi putj” – sanomalehtien, ”Mozaika” -, ”LiteraruS” – ja ”Focus” –aikakauslehtien, ”Inyje berega” – kirjallisuusjulkaisun sekä ”Radio ”Sputnik” – aseman ja YLE:n venäjänkielisten radio-ohjelmien toimittajat. Suomen eri kaupungeissa ilmestyy myös paikallisia venäjänkielisiä julkaisuja.

Haastatteluissa nostettiin esiin kysymys venäjänkielisen median ja kirjallisuuden roolista kotimaan ulkopuolella. Onko Suomessa toimiva venäjänkielinen media suomalaisen yhteiskuntaan kotoutumisen kanava?

Kaikki haastateltavat ovat osoittaneet venäjänkielisen radion suurta merkitystä lähialueiden yleisön lisäksi Suomessa asuvalle venäläisvähemmistölle. Venäjänkieliset ovat korostaneet mahdollisuutta venäjänkielisiin uutisiin sekä television että radion avulla.

Haastattelussa erityisesti Levan Tvaltvadze⁴³ korosti venäjänkielisen media roolia. Hänen mielestään venäjänkielisten tehokkaan kotoutumisen vuoksi pitää aktivoida suomalais-venäläistä mediaa. Sen avulla voidaan palvella venäjänkielisiä asukkaita tuomalla esiin tietoja siitä, miten suomalainen yhteiskunta toimii, selittämällä suomalaisten elämän tapoja ja sääntöjä, tutustumalla suomalaiseen historiaan, jne. Venäjänkielisillä pitää olla mahdollisuus tutustua omalla kielellään suomalaiseen yhteiskuntaan median kautta. Silloin kotoutumisprosessikin sujuu paremmin. Venäjänkielisten määrä Suomessa kasvaa vuosittain. Jos suomalais-venäläistä mediaa ei tueta, niin venäjänkielisten asukkaiden eristäytymisen vaara kasvaa. Jos tällä hetkellä tilastokeskuksen tietojen mukaan venäjänkielisten asukkaiden määrä on 45 224, niin viiden vuoden päästä se voi olla jopa 100 000. Haastatteluissa katsottiin, että valtio ei tue riittävästi suomalais-venäläistä mediaa, minkä takia nykyisin venäjänkielinen media kärsii resurssipulasta.

Monet venäjänkieliset katsovat satelliittikanavia ja heistä noin 2/3 katsoo pelkästään venäläistä televisiota. Tämä johtaa siihen, että he eivät tiedä mitä Suomessa tapahtuu. Myös muutettuaan Suomeen venäjänkielisillä on mahdollisuus jatkaa venäläisen tv:n katsomista samalla tavalla kuin omassa kotimaassa. Tämän lisäksi koettiin, että suomalaisen median joskus negatiivinen asenne venäläisiä kohtaan voi myös vaikuttaa kielteisesti.

Rasistiset ilmaisut mediassa

Selvityksen haastatteluaineistossa nousi esille aika monien suomalaisten reaktiot koskien venäläisiä Suomessa. Venäjänkielisten haastateltavien mielestä lukuisilla keskustelukanavilla, sanomalehdissä ja internetissä esiintyy loukkaavia keskusteluja venäläisiä kohtaan. Sekä lehdissä että internetissä käytetään ”ryssä”⁴⁴ -sanaa ja muitakin epämiellyttäväksi koettuja ilmaisuja.

Sananvapaus ei ole ehdoton oikeus ja sitä voidaan käyttää väärin. Selkeäksi periaatteeksi on vahvistunut, etteivät ihmisarvoa loukkaavat, kansaryhmää vastaan kiihottavat lausumat tai kunnianloukkaukset kuulu sananvapauteen. Rasististen aineiston levittäminen on haitallista ja kiellettyä, koska se loukkaa viestin kohteena olevia ihmisiä, syventää ennakkoluuloja ja levittää vihaa.

Koska sananvapauden käyttöön liittyy myös vastuutta, lakiin on asetettu ehtoja ja rajoituksia, joita tarvitaan henkilöiden maineen ja oikeuksien suojaamiseksi demokraattisessa yhteiskunnassa. Ihmisoikeuksia loukkaavan sananvapaudenrajoittaminen on Suomessa toteutettu mm. rikoslilla.

⁴³ Toimittaja, YLE Radio Peili, Yleisradio Oy

⁴⁴ Sana ”ryssä” koetaan Suomen venäläisten ja venäjänkielisten maahanmuuttajien keskuudessa loukkaavaksi, mikä käy ilmi myös Ekaterina Protasovan haastatteluista.

Etnisten ryhmien tahallinen solvaaminen, uhkailu ja panettelu on Suomessa rangaistavaa kiihottaminen kansaryhmää vastaan – rikoksena (rikoslain 11 luvun 8 §). Tämä koskee myös internetissä levitettyä aineistoa. Olennaista on, että lausunto tai tiedonanto sisältää lainkohdassa tarkoitettua uhkailua, solvausta tai panettelua. Esimerkiksi ”ryssä” –sanana käyttäminen on oikeuskäytännössä katsottu tietyssä tilanteessa täyttävän kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistön. Arvioitaessa sitä, täyttääkö tietty internet-sivusto sen sisällön vuoksi rikoslain 11 luvun 8 §:n tunnusmerkistön, mainitun sanan käyttämistä voidaan pitää näyttönä tahallisuudesta ja loukkaamistarkoituksesta.

16 Asenneilmapiiri

Syrjintä- ja leimauskokemukset

Syrjinnän tunnistaminen on lähtökohta ja edellytys yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Haastattelujen aikana kävi ilmi, että jonkinlaista syrjintää haastatellut venäjänkieliset olivat useassa tapauksessa kohdanneet, mutta he eivät kuitenkaan välttämättä tuoneet aktiivisesti esiin syrjityksi joutumisestaan. Tämä on sosiaalipsykologiassa tuttu ilmiö: negatiiviset kokemukset kielletään ja viitataan vain muiden kokemuksiin syrjintäkokemuksiin. Omaa minäkuvaa saatetaan suojella myös sillä, että muilla menee vielä huonommin.⁴⁵

Haastattelujen aikana on myös tullut esille tilanne, milloin venäjänkieliset toivat esiin erilaisia syrjintätilanteita, mutta eivät itse nimenneet tapahtumia syrjinnäksi. Vaikeista kokemuksista ja kielteisistä asenteista keskustelu osoittautui usein vaikeaksi. Monet eivät tieneet mahdollisuudesta esimerkiksi tehdä syrjinnästä tutkintapyyntöä poliisille, ja poliisia kohtaan saatettiin jopa tuntoa pelkoa. Syrjinnän tunnusmerkistöä ei tunnisteta, eikä tiedetä miten pitää käyttäytyä tai reagoida näissä tilanteissa sekä mistä voi saada apua.

Rasismista puhuttiin sekä yleisenä ilmiönä että konkreettisina tapahtumina. Kuitenkaan sanaa rasismi ei yhdistetty omaan arkeen, vaan arjen rasistiseksi luokiteltavat kohtaamiset nimettiin kiusaamiseksi, epäkohteliaisuudeksi tai väärinymmärryksiksi.

Yhtenä erityisenä tilanteena tuotiin esiin Suomen kansalaisuuden saaneiden osalta se, että entisen kansalaisuuden tuominen esiin - esimerkiksi poliisin toimesta - voi tuntua loukkaavalta. Tässä tapauksessa entinen kansalaisuus toimii ns. leimana ja voi jopa tuoda mukaan negatiivisia ennakkoluuloja, mitkä vaikuttavat päätöksentekoon. Kysymys kuuluu, kuinka kauan henkilön pitää asua Suomessa, niin että entisen kansalaisuuden ”leima” olisi unohdettu? Onko maahanmuuttaja, joka on Suomen kansalainen, silti maahanmuuttaja tai ulkomaalainen kantaväestön silmissä? Tähän liittyen FARO ry. on selvittänyt aiemman kansalaisuuden näkymistä esimerkiksi eri rekistereissä.

Suomen venäjänkielisten yhdistysten liiton ja suomen virallisten tahojen vuorovaikutuskokemus⁴⁶

Haastattelujen aikana sekä viranomaiset että venäjänkielisten yhdistysten edustajat ovat korostaneet vuorovaikutuksen tärkeyttä. Koska FARO ry on tänä päivänä Suomen suurin venäjänkielinen kattoyhdistys, sen kokemukset vuorovaikutuksesta kertovat dialogin tuloksellisuudesta.

⁴⁵ Seppo Paananen, Maahanmuuttajien elämä Suomessa, Tilastokeskus, Helsinki 2005

⁴⁶ Anna Leskisen (FARO ry) esitys 14.11.2007

FARO ry:llä on edustajia etnisten suhteiden neuvottelukunnassa (ETNO), vähemmistöasiain neuvottelukunnassa ja Euroopan vähemmistökielten yhdistyksen suomen osastossa (FIBLUL). Sen lisäksi Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto edistää aktiivisesti yleisvaltakunnallisella tasolla venäjänkielisen väestön intressejä liittyen yhteiskuntataloudelliseen tilaan, integraatioon, kielioikeuksiin jne. tekemällä:

- lainsäädännönaloitteita (yhteistyössä suomalaisten vaikutusvaltaisten järjestöjen vähemmistövaltuutetun kanssa);
- virallisia kyselyitä venäjänkielisten oikeuksien loukkaustapauksista (vuosina 2005-2007 on tehty kuusi kyselyä eri instansseihin);
- kirjallisia kommentteja lakiehdotuksiin, hallitusohjelmiin ja virastoje yhdenvertaisuussuunnitelmiin, jotka koskevat venäjänkielisten asukkaiden asemaa - vuosin 2004 – 2007 Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto on antanut 12 kommenttia;
- osallistumisella eduskunnan valiokuntien kuulemistilaisuuksiin,
- osallistumisella sellaisiin seminaareihin, joissa keskustellaan ym. kysymysten pohjalta j jotka on tarkoitettu yhteiskunnallisille toimihenkilöille, valtion ja kuntahallinnon eri aloje edustajille, ammattiliitoille, tutkijoille;
- antamalla kommentteja hallituksen raportteihin kansainvälisten ihmisoikeussopimuste täytäntöönpanoa valvoville komiteoille,
- lähettämällä artikkeleja suomalaisille lehdille ja antamalla haastatteluja.

FARO ry:n esittämiä esimerkkejä eri vuorovaikutuksen muodoista etnisten vähemmistöjärjestöjen ja viranomaisten kesken:

- osallistuminen kunnan tai alueen kotouttamisohjelman laatimiseen ja toteutumiseen
→ **harvoin;**
- kuntien ja virastojen yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutumisen seuranta ja palautteiden antaminen
→ **ei pyydetä, vaikka olisikin laadittuna yhdenvertaisuussuunnitelma;**
- edustus paikallisessa maahanmuuttoasian/ monikulttuurisuus/ kotouttamisasian toimikunnassa (kotouttamislain mukaan) tai – neuvottelukunnassa;
→ **harvoin, vain muutamissa kaupungeissa joissa käytetään muuta kuin puolueiden edustavuutta valtuustossa;**
- säännölliset tapaamiset ja yhteistyö paikallisen maahanmuuttajakoordinaattorin kanssa; tutustuminen ja yhteyttä ylläpitäminen TE - keskukseseen, lääninhallitukseen, kunnan sosiaali- ja kulttuuriasianvirastoon, jne.
→ **riippuu yhdistyksen verkostoitumisesta ja tiedoista virastojen toiminnasta**

Viimeisinä vuosina viralliset tahot hyvin usein pyytävät FARO:a lähettämään edustajia ja/tai esittäjiä eri ryhmiin tai seminaareihin edellyttäen samalla että Liiton edustajat/asiantuntijat voivat toimia omalla kustannuksella työaikana. Eli vaikuttaminen vaatii aikaa, pätevyyttä, perehtymistä, seurantaa, faktojen keräämistä, säännöllistä analyysia, verkoston laajentamista ym. kustannuksia.

Mutta samalla FARO:n edustaja totesi, että liiton on erityisesti hankala saada rahoitusta vakinaiseen toimintaan koska ainoa taho joka voi myöntää (ja eniten vuodeksi) yleisavustusta hakemuksen perusteella on OPM (Monikulttuurisuuden ja rasismien vastainen työ, oman kielen ja kulttuurin säilyttämisen tukeminen, valistus- ja tiedotustoiminta). Varsinkin perustoiminnan rahoitus sekä rahoituksen pitkäjänteisyyden puute ovat toiminnan suunnittelua ja tehokkuutta selkeästi vaikeuttavia piirteitä.

19 Lähteet

Julkaisut

1. Arosara, Tuukka & Koistinen, Pertti; Suomen ja Luoteis- Venäjän työmarkkinoiden liikkuvat rajat. Työpoliittinen aikakauskirja 1/2008.
2. ECRI. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio. Kolmas Suomea koskeva raportti. Strasbourg, 24 Toukokuu 2007.
3. Etelä-Kymenlaakson maahanmuutto-ohjelma 2007-2012.
4. Iskanius, Sanna; Venäjäksieliisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. Jyväskylän Yliopisto, 2006.
5. Jaakkola, Magdalena; Suomalaisten suhtautuminen ulkomaiseen työvoimaan vuonna 2007. Kuntoutus 2008:1
6. Korhonen, Kaija & Ellonen, Noora; Maahanmuuttajanaiset väkivallan uhrina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 60/2007.
7. Kumpulainen, Aila; Kehitysvammapalvelut vuonna 2004. Helsinki 2007.
8. Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reet; Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Helsinki, 2005
9. Lappeenrannan seudun maahanmuutto-ohjelma 2008-2015.
10. Maahanmuuttajien osaaminen hyötykäyttöön; SPECIMA, Korkeasti koulututut maahanmuuttajat. Heinäkuu 2007.
11. Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.); Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 2007.
12. Monika vuosiraportti 2007; Voimavarakeskus.
13. Mustajoki, Arto; Yliopistojen venäjä- yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:11.
14. Myllylä, Oksana; Venäjänkieliset lapset suomalaisessa koulussa. Esimerkkinä Lausteen koulun oppilaat. SPECIMA. Opettajaksi Suomeen –kurssi, kevät 2002, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen ammattikorkeakoulu.
15. Noponen, Tanja; Poliisiin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2006. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 62/2007.
16. Nylund, Arja; Monikulttuurista hyvinvointia vanhuustyöhön. Turun ammattikorkeakoulun raportteja, 2008.
17. Ojanen, Sani; Kansainvälinen rakennusmuutos ja suvaitsevaisuus – esimerkkinä itäinen raja-alue ja kulttuurisen vaikutuksen muutos Lappeenrannassa. Tampereen Yliopisto, 2008.
18. Paunio, Riitta-Leena; Naisten ihmisoikeudet. Juhlapuhe ensi- ja turvakotien liiton turvakotitoiminta 25-vuotta –juhlaseminaarissa 15.10.2004 Helsingissä.
19. Raittila, Pentti; Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina: Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. TampereUniversity Press, 2004.
20. Shenshin, Veronica; Venäläiset ja venäläinen kulttuuri Suomessa, kulttuurihistoriallinen katsaus Suomen venäläisväestön vaiheista autonomian ajoilta nykypäiviin. Helsingin yliopisto, Aleksanteri-instituutti, 2008.
21. Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisäätteiset palvelut; Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2005.
22. Suomen venäjänkielisen väestönosan kysymyksiä 2002; Etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työryhmän raportti.
23. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistustarve ja – vaihtoehdot; yhdenvertaisuustoimikunnan välimietintö, komiteamietintö 2008:1
24. Työllisyyskertomus 2007; Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ- ja yrittäjyys 12/2008.
25. Venäjän kielen asema; Työnantajankysely. Tutkimus- ja analysointikeskus TAK Oy. 2008.
26. Yhdenvertaisuuslain toimivuus. Tutkimusraportti viranomaisten käsityksistä, sekä oikeus, laillisuusvalvonta- ja lainvalvontakäytännöstä; Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Konserni 11/2008.

Kirjat

1. Karmela Liebkind, Simo Mannila, Inga Jasinskaja-Lahti, Magdalena Jaakola, Eve Kyntäjä ja Anni Reuter, Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki, 2004.
2. Kirsti Pohjanpää, Seppo Paananen ja Mauri Nieminen, Maahanmuuttajien elinolot, Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Tilastokeskus, Helsinki 2003
3. Maija Jäppinen, Johanna Hurtig ja Maritta Törrönen. Venäläistaustaiset maahanmuuttajat ja palvelujärjestelmä Kaakkois-Suomessa. Maija Jäppinen, Johanna Hurtig ja Maritta Törrönen. Empathos – ehkäisevää työtä lasten ja perheiden kanssa Suomen ja Venäjän raja-alueella. EAKR - projekti, Kotka 2007.
4. Seppo Paananen, Maahanmuuttajien elämä Suomessa, Seppo Paananen., Helsinki 2005.

Lainsäädäntö

1. Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239
2. Asetus vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista 2.4.2007/392
3. Hallintolainkäyttölaki 26.7.1996/586
4. Hallintolaki 2003/434
5. Henkilötietolaki 22.4.1999/523
6. Kansaneläkelaki 11.5.2007/568
7. Kielilaki 6.6.2003/423
8. Kuntalaki 17.3.1995/365
9. Laki julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295
10. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519
11. Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36
12. Laki maahanmuuttajan erityistuesta 20.12.2002/1192
13. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493
14. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609
15. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785
16. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3.8.1992/734
17. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812
18. Laki ulkomaalaisrekisteristä 19.12.1997/1270
19. Laki vammaisuuksista 11.5.2007/570
20. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380
21. Perusopetuslaki 21.8.1998/628
22. Rikoslaki 19.12.1889/39
23. Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731
24. Työsopimuslaki 26.1.2001/55
25. Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738
26. Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301
27. Valtioneuvoston asetus eräiden työllisyysmäärärahojen käytöstä annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 1420/2006
28. Väestötietoasetus 22.10.1993/886
29. Väestötietolaki 11.6.1993/507

20 Liitteet

Liite 1: Lista haastatelluista:⁴⁷

1. Aleksandra Tuhkonen, Helsingin yliopiston tutkija
2. Aleksei Kantanen, Venäjä-palvelut yrittäjyysasiamies, Kotka
3. Anita Novitsky, Väestöliitto ”Kotipuu”
4. Anna Leskinen, Suomen venäjänkielisten yhdistyksen Liitto
5. Anna Rajamäki, Porkkalan lukio, Kirkkonummi
6. Anu Riila Helsingin kaupunki Maahanmuuttajapalvelut
7. Eila Klykova ja Svetlana Fogel, Inkerikeskus
8. Eilina Gusatinsky, Spektr Kustannus Oy — AO
9. Ekaterina Protassova, Helsingin yliopiston yliopistonlehtori, venäjän kielen dosentti, kasvatustieteen tohtori.
10. Elina Kritskov, Ekta Ry, Lappeenranta
11. Ella Lazareva, Monikulttuurinen Psykososiaalipedagoginen keskus (MPSP-keskus)
12. Eva Rönkkö, Eläkeläiset Ry
13. Hanne Jokimäki ja Karolina Mäki, Maahanmuuttajien koordinaattorit, Kouvola
14. Hilka Linderborg ja Urve Jaakkola, Vanhustyön keskusliitto
15. Inna Lankinen, Itä-Helsingin konsulttikeskus Maahanmuuttajien neuvontapiste
16. Irina Gezike, pedagogi, psykologi, Kotka
17. Irina Karvonen, Päiväkoti Kalinka
18. Irina Palmits, Helsingin työvoimapalvelukeskus
19. Jelena Fager, ABC Nuorisotoiminta ry
20. Kari Korhonen, asianajaja
21. Karin Ronkainen, Maahanmuuttotyö, Imatran kaupunki
22. Levan Tvaltvadze, Yleisradio Oy
23. Ljuba Metsola, Lappeenrannan venäjä-klubi
24. Margarita Niemi, Tampereen Venäläinen klubi ry
25. Marjatta Erharuyi, Helsingin työvoimatoimisto Maahanmuuttajapalveluiden yksikkö
26. Merja Heino-Kukkurainen, Maahanmuuttotyön koordinointi ja kehittäminen, Lappeenranta
27. Merja Mattila, Kaakkois-suomen Te-Keskus, Työvoimaosasto, Kouvola
28. Minna Anttonen, ”Trapeza” keskus
29. Natalie Gerbert, Monika-Naiset liitto ry
30. Natalja Nerman, Maahanmuuttajavammaisten tukiyhdistys Ry
31. Nikolai Jäskeläinen, Haaga ammattioppilaitos, Helsinki
32. Olga Hämäläinen, Venäjä – klubi, Kuopio
33. Olga Lapina, Logrus ry
34. Piia Mustonen, Laurea ammattikorkeakoulu
35. Svetlana Ranta, Venäläinen klubi ”Vmeste/Yhdessä”, Imatra
36. Tatjana Lahtinen, Kaakonkulman Maahanmuuttajat Rodnik Ry, Hamina
37. Teemu Haapalehto, Monikulttuurisuusasiain suunnittelija, Espoo
38. Tuula Väisänen, Suomalais-venäjällinen koulu, Helsinki
39. Valeri Niemenmaa, Rakennusliitto
40. Vladimir Povoljajeff, Venäläinen Kulttuuridemokraattinen Liitto Ry ja Helsingin Venäläinen Sadko - klubi Ry

⁴⁷ Tämän lisäksi oli haastateltu Vanhustyön keskusliiton 9 venäjänkielistä asiakkaasta. Noin 10 nuorta oli haastateltu joko henkilökohtaisesti, tai sähköpostitse. Muille haastateltaville oli lähetetty haastattelun kysymyksiä sähköpostitse tai keskusteltu puhelimitse. Selvityspyynnöjä oli lähetetty: Tilastokeskukseen, Väestörekisterikeskukseen, Helsingin maistraattiin, Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy, Stakes:een, Opetushallitukseen, Kansaneläkelaitokseen.